www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى

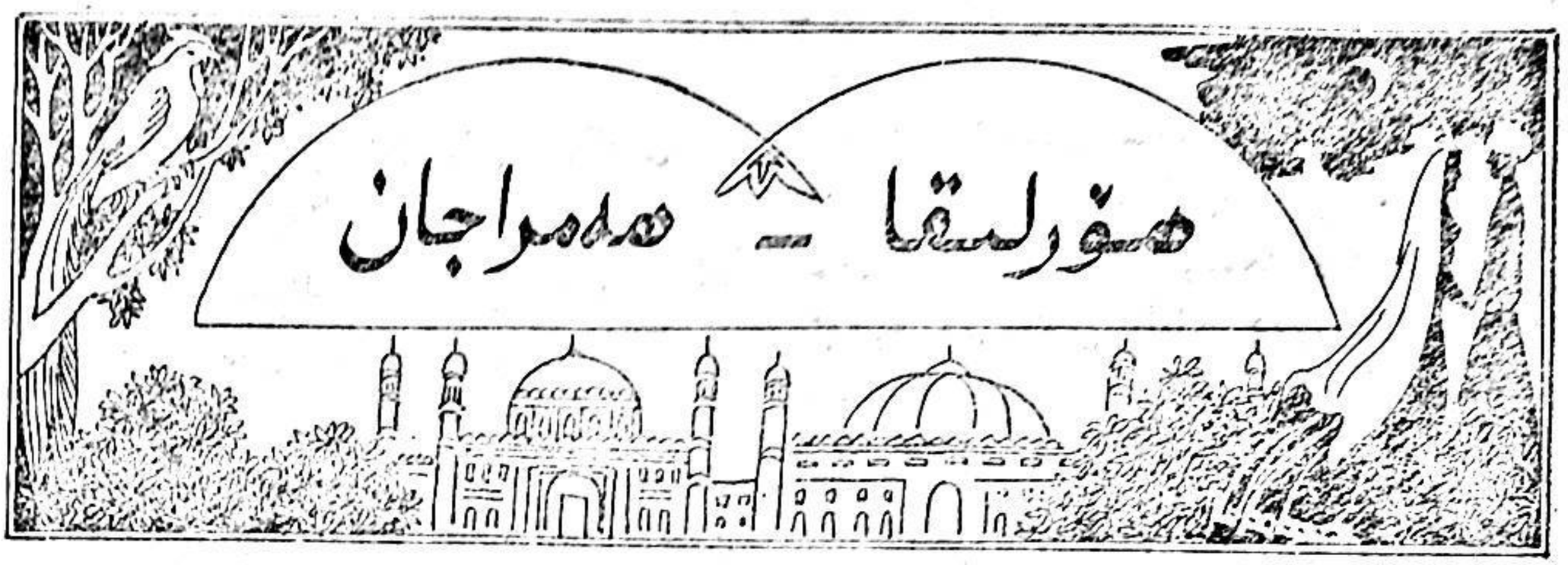
ھۆرلىقا - ھەمراجان

(داستان)

نەشىرگە تەييارلىغۇچى: مەمتىلى سايىت

راۋىيانى ئەخبار ۋە ناقىلانى ئاسارلار ئانداغ رىۋايەت قىلىپدۇرلاركىم، مىسىر شەھرىدە بىر پادىشاھ بار ئېردى. ئول پادىشاھنىڭ ئاتى كەيخۇسرەۋ ئېردى. ئۈچىيۈز ئاتمىش ئالتە شەھەرگە پادىشاھ ئېردى، تەختى دەۋلەت، ئىززەت - ھۈرمەت ۋە شەئىنى - شەۋكىتى ھەددىن تاشقىرى ئىدى. بۇ پادىشاھ دەۋلەت - فەراغەت بىرلە ئۆتىسىمۇ، ئەمما، ئۇنىڭ ھېچ پەرزەندىسى يوق ئېردى. ئەدلى - ئادالەتتە بىنىھايەت ياخشى ئېردى. ئەرزدارلارنىڭ ئەرزىنى ئادىللىق بىلەن سورار ئېردى. ئۇنىڭ قىرىق خاتۇنى بار ئىدى.

كۈنلەردە بىر كۈن پادىشاھ قولىغە ئايىنە ئېلىپ كۆردىكى، ساقالىغا ئاق سانجىپتۇر. ياشىنى ھېساب قىلىپ باقسە، ئاتمىشقا يېتىپتۇر. ئۇ ئۆز - ئۆزىگە: «ۋادەرىغ، مېنىڭ ئۇمرۇم ئاتمىشقا يەتسە، تېخى بىر پەرزەندىم بولمىسا، مەن ئۆلسەم بۇ تەختى بەختىم كىمگە قالغۇسىدۇر» دەپ كۆڭلى پەرىشان بولۇپ، پادىشاھلىق تەختىنى تاشلاپ، كۆزىنى ياشلاپ خۇدايىتەئالانىڭ دەرگاھىغا سېغىنىپ، پەرزەند تەلەبىدە ئىبادەتكە مەشغۇللۇق قىلماقچى بولدى. بىر كېچىدە شاھلىق لىباسىنى تاشلاپ، ئۇچىسىغا جەندە، باشىغا كۇلاھ كىيىپ، قولىغە بىر سولتە ئېلىپ ئوردىسىدىن چىقىپ كەتتىلەر. بۇ ئارالىقدا ئۈچ كۈن ئۆتتى.

خۇسرەۋ شاھنىڭ قاسىم ۋەزىر دەپ بىر ۋەزىرى بار ئىدى. ھەر كۈنى سالامغا كىرەر ئىدى، «ئۈچ كۈن بولدى، پادىشاھ كۆرۈنمەيدۇ.» دەپ، ۋەزىر قاسىم ھەرەم سارايغا كىردى، پادىشاھ يوق ئېردى. ئۇ ئەركانى دۆلەت بىرلە پادىشاھنى قوغلاپ ئۈچ كۈنلۈك يەرگە بارغاندا يەتتىلەر. بارغانلار:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، ساراڭ بولدىڭىزمۇ، شۇنچە پادىشاھلىقنى تاشلاپ قەيەرگە بارىسىز؟ — دېدى. پادىشاھ ئايدىكى:

- مەن بىر پادىشاھ بولسام، بۇ ۋاقىتقىچىلىك مەندە بىر پەرزەند بولمىسا، خۇدايىتەئالانىڭ دەرگاھىدا پەرزەند تەلەبىدە بولغايمەن، — دېدى.

ۋەزىر قاسىم پادىشاھنىڭ ئالدىنى توسۇپ تۇرۇپ:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، سىز پەرزەندىم يوق دەيسىز، سىزلەردىن مۇقەددەم ئۆتكەن نەچچەند پەيغەمبەر، ماشايىخ، ئەۋلىيالارمۇ پەرزەندسىز ئۆتكەن ئىكەن، — دەپ تەسەللى خاتىر بەرمەك ئۈچۈن نېمە دەيدۇ قېنى:

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

پادىشاھىم ئەرزىم ئىشىت،
كىملەر ئۆتمىدى ئوغۇلسىز.
بىر خۇدانىڭ مەشھۇر دوستى،
مۇرسەل ھەم ئۆتتى ئوغۇلسىز.

نەفسى بىلەن جەڭلەر قىلغان،
ئىنجىل ئاڭا نازىل بولغان،
ئاسماندا مەكان تۇتقان،
ئەيسا ئۆتتى ھەم ئوغۇلسىز.

ئۇممەت ئۈچۈن زارى قىلغان،
كېچە-كۈندۈز يىغلاپ يۇرگەن،
رەسۇلىللاھ خىرقىن كىيگەن،
ئۇۋەيس قىران ئۆتتى ئوغۇلسىز.

چاھ ئىچىندە شاھى زەندە،
چىن ئاشىقلار كىيەر جەندە،
بەھاۋىدىن نەقشىبەندە،
ئۇلار ئۆتتى ھەم ئوغۇلسىز.

بۇ ئالەمگە پادىشاھ بولغان،
دىۋە-پەرىگە ھۆكۈم سۈرگەن،
ھەق ئەمرىگە بويۇن سۇنغان،
سۇلەيمان ئۆتتى بىر ئوغۇلسىز.

تۇر تاغىدا رازىن ئايغان،
تەۋرات ئاڭا نازىل بولغان،
ئاساسىنى ئەۋدەر قىلغان،
مۇسا ئۆتتى بىر ئوغۇلسىز.

سەھرالارنى كېزىپ يۇرگەن،
بىر خۇداغە جانىنى بەرگەن،
مىلك ئۆلۈپ، مىڭبىر تىرىلگەن،
جەرچىس ئۆتتى بىر ئوغۇلسىز.

بىر خۇدانىڭ مەشھۇر دوستى،
ئانىڭ ئۈچۈن قىلدى بېھىشتى،
بارچىلارنىڭ مەھبۇب دوستى،
مۇھەممەد ئۆتتى ئوغۇلسىز.

قاسىم دەرلەر قۇل ئاتىنى،
قۇلاق سالغىل پەريادىنى،
ئىگەم بەرسۇن مۇرادىنى،
كىملەر ئۆتتى بىر ئوغۇلسىز.

پادىشاھ ئايدىكى:
— پەرزەنتسىز ئۆتكەن ماشايىخلار-
نىمۇ خوپ بىلۈرمەن. ئاما بىر ئارمانىم
قالمىسۇن، — دەپ پادىشاھلىقنى قاسىم ۋەزىر-
گە تاپشۇرۇپ يولغا راۋان بولدى. ئۇچ كۈن-
لۈك يەرگە بارغاندا ئالدىغا بىر مەردىكا-
لان ئاقساقال كىشى ئۇچرىدى. ئېيدىكى:
— ئەي خۇسرەۋ، قەيەرگە بارۇرسىز؟
پادىشاھ بۇ مەردىكالان كىشىگە قاراپ تۇ-
رۇپ نېمە دەيدۇ قېنى:
پىراق ئوتتىدا كۈندە يالىمەن،
خۇدادىن بىر ئوغۇل تىلەپ يىغلارمەن،
ئەلدىن ئايرىلغان غەرىپ گەدامەن،
ماڭا بىر ئاچىلغان گۈل دەپ يىغلارمەن.

كىمگە ئايتاي باشىمدىكى غەمىمنى،
قەزا- فەلەك ئەزدى يۈرەك- باغرىمنى،
بۇلبۇل ئىزدى، خەزان ئۇردى باغىمنى،
ماڭا پەرزەند ئەتا قىل دەپ يىغلارمەن،

ئاللاھ سالدى غېرىبلىقنىڭ جەبرىگە،
قەرارىم يوق مېنىڭ ئوڭدىن- سولۇمگە،
تاپشۇردۇم تەختىمنى ۋەزىر- قۇلۇمگە،
بىر پەرزەندسىز ئۆتكەنىمگە يىغلارمەن.

خۇسرەۋ ئايتۇر كۈنۈم ئاھ بىلەن كېچەر،
ئۆزۈم ئۆلگەن كۈنۈم چىراغىم ئۆچەر.
ئەجەل كېلىپ بىر كۈن تونۇمنى پىچار،
ماڭا ئوغۇل پەرزەند بەرگىل دەپ يىغلارمەن.

ئول يولۇققان كىشى ھەزرىتى خىزىر
ئەلەيھىسسەلام ئىكەنلەر. دېدىكىم:
— مەن بىر دۇئا قىلاي. سەن ھەزرىتى

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

ئەلىنىڭ قەدەم جايلارىنى ئىستەپ ناپىسپ مەدەد ئىستىئانەت تىلەگىل، — دەپ غايىب بولدى.

پادىشاھ ھەزرىتى ئەلىنىڭ قەدەم جايلىرىنى ئىستەپ تېپىپ، تەئارەت تازا قىلىپ، ئىككى رەكئەت نەماز ئوقۇتەپ ھەزرىتى ئەلىنىڭ روھىنا تلىرىدىن مەدەد تىلەپ بۇ بەيىتنى ئوقۇيدۇر:

تەڭرىمنىڭ مەھبۇبى ئەھمەدى مۇختار،
سەن ئۇلارنىڭ نايىبى بولغان ئەلىسەن.
قۇدرەت بىلەن ئالدىڭسەن شەھرى خەيبەرنى،
كۇففارلارنى دىن يولىغە سالغان ئەلىسەن.

دىن ئۇچۇن ئوزۇڭنى سالدىڭ ئول سەۋدا،
كۇففرى ئەھلى بىلەن قىلدىڭ ماجەرا.
رەسۇلىللاھ باردى گۇنبەزى خۇزرا،
چىھلىتەنلەر سەرداری بولغان ئەلىسەن.

كەۋسەرنىڭ ساقىسى مەھشەر كۇنىدە،
يېتىشىل تۇغ قولىدا رەسۇل يانىدا،
ئالتىنىچى كوكدە مىئراج تۇنىدە،
رەسۇلىللاھ يۇگەنىن ئالغان ئەلىسەن.

غەرىب خۇسرەۋ ئايتۇر سىفاتلارىدىن،
بىر زاتى شەرىفى ئەرەب زەمىنىدىن،
نەچچە نەۋبەت كافىرلارنىڭ قولىدىن،
ھۇكمى خۇدا بىرلە چىققان ئەلىسەن.

پادىشاھ ئول كىيچە تەۋەججۇھ قىلىپ ئولتۇردىلەر. كوزى ئۇيقۇغە باردى. تۇشىدە كوردىكى، ھەزرىتى ئەلى شاھىمەردان ھازىر بولوپ ئايدىگدم:

— ئەي خۇسرەۋ، ساڭا دەرگاھى ھەقدىن پەرزەند تىلەپ ئېردىم. ساڭا خۇدايىتەئالا تۇرت پەرزەند ئەتا قىلدى، ئۇچ ئوغۇل، بىر قىز. ۋە لېكىن بۇ ئوغۇللار ئون تۇرت ياشدا ئالەمدىن كېتۇر، — دىدىلەر.

پادىشاھ ئاھ تارتىپ ئويغانسە تۇشى. پادىشاھ دىدىكىم: «بۇ ۋەقىتغىچىلىك پەرزەندىم يوق دەپ يىغلاسام، ئەمدى خۇدايىتەئالا پەرزەند بەرسە ئون تۇرت ياشقە كىرگەندە ئۇلسە، مەن پەرزەند داغىدا نەچۇك تاقەت قىلۇرمەن. بۇنداق پەرزەند بولغانىدىن بېپەرزەند ئوتكەنىم ياخشىدۇر. ئەمدى ئوردا غە بارىپ، پادىشاھلىقنى تاشلاپ، خاتۇنلارنى تالاق ئېتەيىن. بۇ خاتۇنلاردىن پەرزەند ۋۇجۇدغە كەلسە داغى پەرزەند بولغۇدەكمەن» دەپ ئۇيىگە كەلگۇنچە بىپايانى پەرزەندنىڭ ئېتىبارى نېمە بولادۇر، دەپ بۇ نەزمنى ئوقۇدى:

ۋالەئى كوڭلۇم بۇ تۇشنى گول بولما،
پايانى يوق پەرزەندنىڭ ئېتىبارى ئولماس،
باشىڭ ئالىپ كەتكىل، بۇ يەردە تۇرما،
ئەمدى ساڭا لازىمى روزگار ئولماس.

بۇ كوڭلۇم تىنمايدۇ بوزارمەن بارىن،
بارىپ تاراج ئېتەيىن خانلىق دەپتەرىن،
ئوتلارغە سالاي دۇنيانىڭ بارىن،
مۇندا ئەمدى ماڭا روزگار ئولماس.

بىپايان پەرزەندنى كوڭرۇپ نېتەيىن،
بارىپ خاتۇنلارنى تالاق ئېتەيىن،
ئۇلگۇنچە تەڭرىنىڭ قۇللۇق ئېتەيىن،
ھەقغە قۇللۇق ئەتكەن ناموس ـ ئار ئولماس.

نە مۇشكۇلدۇر تەڭرىم پەرزەند بەرمەسە،
بەرگەن پەرزەند قەبرىغۇنچە تۇرمەسە،
مەسكىن خۇسرەۋ ئۇلسە ھېچكىم كوڭرمەسە،
كىشى مۇندىن ئارتۇق شەرمسار ئولماس.

دىن ئەلقىسسە، پادىشاھ مەسرىغا يېنىپ كەلدى. خاتۇنلارنىڭ ئالدىغە كېلىپ دىدىكىم:

— ئەي خاتۇنلار، خۇدايىتەئالا ماڭا سىزلەردىن پەرزەند بەرسە، ئون ئوچ ياشقە كىرگەندە ھەزرىتى ئەزرائىل ئەلەيھىسسەلام جانىنى ئالۇر ئىمىش. ئەمدى سىلەر ئوز

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب تورى

ئەۋقاتىڭلارنى قىلىڭلار، — دەپ تەلاقىنى قولىغە بەردى. ئاندىن نېمە دەيدۇ قېنى:

كېتەر بولدۇم كەئبەگە
سىزلەر ماڭا يار ئولماڭىز،
بۇ مېنىڭ كەسافەتىمگە
سىزلەر گىرىفتار ئولماڭىز.
بۇ كۈنى مۇندا بولۇپ،
مەن خەستەغە ھەمراھ بولۇپ،
قېرىلىقدا گەدا بولۇپ،
سىزلەر ماڭا يار ئولماڭىز.

دەپ ئىدى. جەمئى ئەركانى دەۋلەت، تاجىدار ھاكىملار: «بىزلەرمۇ كەئبەگە بىرگە بارامىز» دەپ ئايدى.

پادىشاھ ۋەزىرى قاسىمغا ئايتتىكى:

ماڭا بىر جايى خىلۋەت راست قىلىپ بەرگىل. ئاندا ئىبادەت قىلاي، — دېدى. بىر جايى خىلۋەت راستلاپ بەردى.

پادىشاھ بىر كۈنى ئىستىبراھ شىكەستىگە كېلىپ بىر كېسەكدە ئىستىبراھ قىلىپ تۇرار ئېردى. قەزارا بىر چايان كېلىپ پادىشاھنىڭ ئالەتىگە زەھرىنى سالدى. پادىشاھنىڭ نالەئى زارەسى ئاسمانغە ئۆرلىدى. ۋەزىرى قاسىم پادىشاھنىڭ قاشىغە كىرىپ ھال سورىدى. پادىشاھ ۋاقىئەنى بەيان قىلدى. ۋەزىر قاسىم پادىشاھنى ئورداغە ئالىپ كەلدى. پادىشاھ بارچە ھۇكەمالارنى يىغىپ:

— بۇ دەردىمغە بىر ئىلاج قىلىڭلار، — دەپ ئىدى، ھۇكەمالار مۇجامىئەتكە بۇيرۇدى. پادىشاھ تەقدىرغە تەدبىر تاپالماي بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

رازى ئېردىم تەڭرىم ئالسە بۇ جانىمنى،
باشدا ماڭا مۇنداغ كېپىل ئولماسە.
كۆڭۈل كەچمەي بۇ دۇنيانىڭ زەۋقىدىن،
كىشى تەبىب سۆزىگە ئەمەل قىلماسە.
باشدا مۇنداغ پۈتۈلگەندۇر قىسمەتىم،
جانغە ئافەت تۈشتى، يوقتۇر تاقەتىم،
كۆڭلۈمدە يوق ئېردى مۇنداغ نىيەتىم،
مەگەر ئەمدى جانغە زەرەر ئولماسە.

خۇسرەۋ ئايتۇر فەلەك بۇزدى شەئنىمنى،
ئوتقە سالدى گەۋھەر بىلە كانىمنى،
رازىدۇرمەن تەڭرىم ئالسە جانىمنى،
بىر زەمان دۇنيادا ھايال بولماسە.

ئەلقىسسە، پادىشاھ ئىككى زەئىفەلەرىنى نىكاھ قىلدۇرۇپ، ھەر قايسىلارى بىرلەن مۇجامىئەت قىلدىلار. دەردى كۈندىن-كۈنگە دەفئ بولدى. تەقدىر ئىلاھى بىرلەن ئىككىلاسى ھامىلەدار بولدى. توققۇز ئاي، توققۇز كۈن، توققۇز سائەتدە تەۋەللۇد قىلدى. چوڭ خاتۇنى ئىككى ئوغۇل تۇغدى. چوڭ ئوغلىنىڭ ئاتىنى شاھ ئەندۇق، كىچىكىنى شاقاسىم قويدى.

كىچىك خاتۇنى بىر ئوغۇل، بىر قىز تۇغدى. ئوغلىنىڭ ئاتىنى ھەمراھ قويدى، قىزىنىڭ ئاتىنى گۇلجەمىلە قويدى.

ئەلقىسسە، پادىشاھ بۇ پەرزەندلىرىنىڭ باشىدىن ئالتۇن-كۈمۈش، دۇررى-جەۋاھىراتلارنى نىسار قىلىپ، فەقىرلەرغە بېرۇر ئېردى.

بىر كۈنى پادىشاھ پەرزەندلەرىنىڭ ئۇمرىنى ھېساب قىلىپ باقسە ياشى ئون ياشقە كىرىپدۇر، تۆرت يىل ئۇمرى قالىپدۇر. مىسالى تۆرت كۈندۇر، دەپ زار-زار ئەبرى نەۋبەھار يىغلاپ ۋەزىر قاسىمنى چىرلاپ ئايتتىكى:

— ئەي قاسىم، بۇ فەرزەندلەرنىڭ ئۇمرى ئاخىرىغە يېتىپدۇر. بىر يىراق يەرگە ئالىپ بارغىل. ئۆلگەنىنى كۆزۈم كۆرمىسۇن، قۇلاقىم ئىشىتمەسۇن. مۇندا ئۆلسە مەن بىتاقەت بولۇرمەن، — دەپ، بەش يۈز تىۋەگە

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

ئاشلىق يۈكلەپ، قاسىم ۋەزىرنى قوشۇپ چىن
ماچىنىغە سوداغە بۇيرۇدى. كەينىدىن شەھەر
خەلقى بىرلەن زار - زار چۈن ئەبرى نەۋ-
بەھار يىغلاپ نېمە دەيدۇ قېنى:

مۇندىن كېيىن بولدۇڭ چىن - ماچىنىغە،
بۇ ئۇچ پەرزەنىدىمنى ئاللاغە تاپشۇردۇم.
ئاللا سالدى جۇدالىقىنىڭ دەردىگە،
قوزى - قوچقارىمنى ئاللاغە تاپشۇردۇم.

يېقىن يەتتى بىزلەرگە دېگەن مۇددەتى،
مەن نەيلەيىن پايانى يوق دەۋالەتى.
كۆزۈمنىڭ رەۋشەنى بىلىم قۇۋۋەتى،
كۆڭۈل مەدارىمنى ئاللاغە تاپشۇردۇم.

پايانى يوق پەرزەندنى خۇدا بەرمەسۇن،
يىراق كەتسۇن، بۇ يەرلەردە تۇرماسۇن.
ئۆلگەنىنى بەلكى كۆزۈم كۆرمەسۇن،
بۇ قوش چىنارلارنى ئاللاغە تاپشۇردۇم.

بوستان سالىپ سايەسىدە ياتمادىم،
كۆكسۈم ئاچىپ شادمان بولۇپ كۈلمەدىم.
پەرزەند تاپىپ مۇرادىمغە يەتمەدىم،
پەرزەندىمنى ئاللاھ ساڭا تاپشۇردۇم.

قاچان كېتەر مۇندىن يۈرەك ياراسى،
قۇشۇم ئۇچتى قولۇمدىن يوقتۇر ۋەفاسى.
قاراپ ئىزلەر يولۇڭغە كۆزۈم قاراسى،
بۇ ئۇچ پەرزەندىمنى ئاللاغە تاپشۇردۇم.

خۇسرەۋ ئايتۇر تەڭرىم تۇرۇر تەببىم،
مەدەد قىلۇر رەسۇلىللاھ ھەببىم.
ئەجەب ئىبرەتمەس ئاللاھ بەرسە نەسىبىم،
شۇڭقار - لاچىنلارىمنى ئاللاغە تاپشۇردۇم.

دەپ زار - زار يىغلاپ خۇبلاشتى، ھەمرانىڭ
ئاناسى كېلىپ، يۈزىگە تۇپراق ساچىپ يىغ-
لاپ نېمە دەيدۇ قېنى:

ئەۋۋەل خۇداغە تاپشۇردۇم،
مەن سېنى جانىم بالام.

ئاندىن پەرىمغە تاپشۇردۇم،
مەن سېنى جانىم بالام.

گۈل ئاندا گۈل بولمادى،
غۇنچەسى ئاچىلمادى.
ئاچىلىبان ساچىلمادى،
غۇنچە كەبى جانىم بالام.

ئاتاڭنى سەن كىمگە قويدۇڭ،
ئاناڭنى سەن كىمگە قويدۇڭ.
يۈرەكىمنى داغدا قويدۇڭ،
بۇلبۇل كەبى جانىم بالام.

قان يىغلاسۇن جانىڭ ئاناڭ،
باشىڭدىن ئۆرۈلسۇن ئاتاڭ.
قايداغ قىلۇرسەن يوق ئوكاڭ،
شىرىن سۆزلۈڭ جانىم بالام.

مېنى قويدۇڭ ھەمرا داغدا،
تاشلاپ كەتتىڭ ئاخىر چاغدا.
بۇلبۇل سايرار گۈزەل باغدا،
تاشلاپ كەتتىڭ جانىم بالام.

خىزىر بابام يولداش بولسۇن،
ئەلى پىرىم مەدەد قىلسۇن.
مەدەد قىلىپ يولۇڭغە سالسۇن،
خۇش كەتتىڭىز جانىم بالام.

مېھرىبان ئاناڭ ئەمدى نېتەر،
سەن يوق بىزدىن دەۋالەت كېتەر.
كۈندىن - كۈنگە بولدۇق بەتتەر،
خۇش كەتتىڭىز جانىم بالام.

ئەلقىسسە، گۈل ئالسىڭىز كۆمۈش،
تۇپراق ئالسىڭىز ئالتۇن بولسۇن، دەپ نەچە
چەند تاغار ھەمرانىڭ باشىدىن ئۆرۈپ قە-
قىرلەرغە ئۆلەشتۇرۇپ بەردى. ئاندىن ھەم-
رانىڭ سىڭلىسى گۈلجەمىلە ئاتاسىنىڭ خە-
زىنەسىدىن بىر گەۋھەرى شەب چىراغ
ئالىپ كېلىپ ھەمراغە بەردى.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

— ئەي ئاكا، بىر يەردە مۇشكۈل ئىش باشىڭىزغە كەلسە سەدىقە قىلۇرسىز، قەزايى ئەملاق كەلسە دەفنى بولۇر. قەزايى مۇتلەق كەلسە ئاڭا ھېچ چارە يوقتۇر، — دەپ نېمە دەيدۇ قېنى:

ئۇچ ئاكام قاسىم بىلەن يولغە كىردى،
ھەمرا قېرىنداشىم ئاكام كەتتى.
چىن شەھىرى دەپ بىر چۆلگە كىردى،
ھەمرا قېرىنداشىم ئاكام كەتتى.

دەرد يەتتى، دەرمان كەتتى،
مەلى ئايتقان مۇددەت يەتتى.
ئۆبەت ئەمدى بىزگە يەتتى،
ھەمرا قېرىنداشىم ئاكام كەتتى.

ئوتلار تۇشتى يۇرەكلەرغە،
پىچاق سالدى بىلەكلەرغە.
كېسىپ، توختار سۆڭەكلەرغە،
ھەمرا قېرىنداشىم ئاكام كەتتى.

گۈلجەمىلە سۆزلەرىدىن،
ياشلار ئاقسۇن كۆزلەرىدىن.
ھۇش كەتتى ھەم ئۆزلەرىدىن،
ھەمرا قېرىنداشىم ئاكام كەتتى.

دەپ زار - زار چۈن ئەيرى نەۋبەھار يىغلادى. ئاسمان - زېمىن نالەگە كەلدى. ھەمرا ئاتا - ئانىسى، سىگلىسىغا قاراپ نېمە دەيدۇ قېنى:

يىراق كەتتى دەبان كۆڭلۈنى بۇزماڭ،
يىغلاماڭ جانلارىم بارساق كېلۇرمىز.
ئەمدى كەلمەسمىكىن دەپ ئۇمىدنى ئۈزمەڭ،
يىغلاماڭ جانلارىم بارساق كېلۇرمىز.

ئەلقىسسە، پادىشاھ ئوغلانلىرىنىڭ ۋەزىر قاسىمغا تاپشۇردى. قاسىم ۋەزىر «چىن ماچىنغا نېمە ئالىنىپ بارغىنىمىز ياخشى بولۇر ئىكىن» دەپ، مىسرىنىڭ گۈزەرگاھىغە چىقىپ «چىن ماچىندىن كەلگەن كىشى بارمۇ» دەپ مۇنادى قىلدى، ئاندا چىن ماچىندىن كەلگەن سودىگەرلەر بار ئىكەن. ئۇلاردىن:

— چىن ماچىندا ئەھۋال قانداق؟ — دەپ سورىدى. سودىگەرلەر دېدىكىم:

— شەھرى چىن ماچىن بۇ ۋەقتلەردە ناھايىتى قەھەتچىلىكدۇر. شەھەرگە ھەمدىن ئاشلىق ئالىپ بارغان خوپدۇر، — دېدى.

نەچچە مىڭ تۈيلەرگە ئاشلىق يۈكلەپ، ئۇچ ئوغۇلنى ئالدىغا سېلىپ «شەھرى چىن ماچىنغا بارىپ سەير قىلىپ كېلۇرمىز» دەپ يولغا رەۋان بولدىلار. ئاتا - ئانىسى، سىگلىسى، ئۇلۇغ - كىچىك ھەممە زار - زار يىغلاشىپ شەھەرگە ياندى.

ئەلقىسسە، بۇ ئۇچ شاھزادە بىلەن قاسىم ۋەزىر نەچچەنىڭ كۈن يۈرۈپ، مەنزىل مەراھىللارنى تەي قىلىپ، بادىيەلەرنى قەتئە ئەيلەپ، ئاخىرى چىن ماچىنىڭ «تەۋەككۈل دەشت» دېگەن قاراۋۇلىغە يەتتى. قاراۋۇل باشى ئايدىكىم:

— سىزلەر نېمە ئادەملەر؟ نە يەرگە بارۇرسىزلەر؟ — دېدى. بۇلار:

— چىن ماچىنغە مىسىر شاھىدىن ئاشلىق ئېلىپ كېلدۇق، — دېدى. ئاندا قاراۋۇل باشى دېدىكىم:

— سىزلەر شۇبۇ يەردە تۇرۇپ تۇرۇڭلار، مەن كىرىپ پادىشاھىغە مەلۇم قىلاي. كىرسۇن دېسە كىرىڭىزلەر، — دەپ، قاراۋۇل باشى پادىشاھنىڭ ئالدىغە كىرىپ:

— تەقسىر پادىشاھىم، مىسىر شاھىدىن بىرمۇنچە كىشىلەر ئاشلىق ئالىپ كېلىپدۇر، — دېدى. پادىشاھ خۇشال بولۇپ، كاناي - سۇناي چالدۇرۇپ، ئەركانى دۆلەتلەر بىلەن بۇلارنىڭ ئالدىغە چىقىپ شەھەرگە تەكلىپ ئېيتىپ، ئىززەت - ئىكرامىلار

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

بىلەن ئېلىپ كەردى. بۇلارنىڭ ھەر بىرىگە بىردىن مېھمانخانا تەئىيىن قىلىپ تۇشۇرۇپ قويدىلار. بۇلاردىن پادىشاھ سورىدىكىم:

— بۇ ئاشلىقلارنى ساتارمۇسىزلەر؟ — دەپ ئېردى، شاقاسىم ۋە شاھ ئەندۇقلار «ساتارمىز» دېگۈنچىلىك ھەمرابەگ:

— بۇ ئاشلىقلارنى ساتمايمىز، خۇدا يولىدا نەزىر قىلادۇرمىز، — دېمەك ھامان ئىككى ئاكاسىنىڭ ئاچچىقى كەلدى.

ھەمرابەگ بۇ ئاشلىقلارنى بىر يەرگە جەمئى قىلىپ دۆۋىلەپ، ئوتتۇرىغا مۇمۇن قاداپ شەھىرى چىن ماچىن خەلقىنى:

— ئېلىڭلار، خۇدايى قىلدىم، — دېگەچ ھامان ھەممە خەلايىق ئالغىلى تۇردى. يەتتە كېچە - كۈندۈز توشۇدىلار، تۈگىمىدى. ھەمرابەگ:

— تويدۇڭلارمۇ؟ — دەپ سورىدىلار. ھەممە خەلايىق:

— ئەمدى: تويدۇق، — دېدى. ئاندىن پادىشاھنىڭ ساڭىغە توشۇدى. ساڭ تولغاندىن كېيىن مۇمۇننىڭ ئۇچىغە بىر كەبۇتەر قوندى. كەبۇتەر غايىب بولدى، ئاشلىقمۇ غايىب بولدى. ھەمرابەگ «ئاشلىقلارنى ئېلىڭلار» دېمەك ھامان دەريالاردىن سۇلار تاشتى. مېۋىلەر پىشىپ گۈل - گۈلزارلىق بولدى. پادىشاھ ۋەزىر ئۇمەرالارغا قاراپ دېدىكىم: شۇنداغ قەھەتچىلىك بولۇۋاتقان شەھەرگە ئاشلىق ئېلىپ كەلگەن ئادەمنى نېمە قىلماق لازىم؟ — دېدى. ۋەزىر - ئۇمەرالار دېدىكىم:

— تەقسىر پادىشاھىم، مۇنداغ ئادەم ھايات بولسە پىر تۇتماق كېرەك، ئەگەر ئۆلگەن بولسە مەزار قىلماق لازىمدۇر.

ئاندىن تەمام ئەركانى دۆلەت باشلىغ ھەممەسى ھەمراغە مۇرىد بولدىلار.

بىر كېچەسى ھەمرا بەگ مېھمانخانا- دە قۇرئان تىلاۋەت قىلىپ ئولتۇرۇپ ئېردى. ئىككى ئاكاسى ئىشىكنى ئاجراتىپ كىرىپ:

— بۇ ئاشلىقلارنى ساتالى دېسەك، سىز خۇدايى قىلاەسىز؟ - دەپ ھەمرانى باسىپ بىر نەچچە كالتەك ئۇردى. ھەمرابەگ ئايدىكىم:

— ئەي ئاكالارىم، سىزلەرگە پۇل كېرەك بولسە مانا پۇل، — دەپ ھېلىقى ئىككى گەۋھەرنى بەردى. بۇلار چىقىپ كەتتى.

بىر نەچچە زەماندىن كېيىن ۋەزىر قاسىم مىسىردىن چىققانىنى ھېساب قىلىپ باقسەلەر ئون ئۈچ ئاي بولۇپدۇر. «ئۆلەدۇر» دېگەن مۇددەتتىدىن بىر ئاي ئېشىپدۇر. ۋەزىر قاسىم دېدىكىم «بۇلارگە خۇدايىتەئالا ئۇمرى داراز قىلغانمىكى، بۇلار تېخى تىرىك يۈرۈيدۇ» دەپ، بەگزادەلەر قېشىغا كىرىپ:

— ئەمدى يۇرتۇمىزغە يانساق، — دېدىلار. بۇلار خۇشھال بولۇپ بىر كېچەدە شەھەردىن ئۆزۈلۈپ چىقتىلەر. بۇلارنىڭ كەينىدىن چىققان ئادەمنى ھېساب قىلىپ باقسە توقسانمىڭ ئادەم بىلله چىقىپدۇر. ھەمرابەگ ۋەزىر قاسىمغە:

— ئەمدى يانىپ مۇنادى قىلىڭ. ھەر كىشى بىزنىڭ بىلە مىسىرغا بارسە، بارغىچىلىك ئاب-ئاش، يول خىراجاتى بېرىپ بىلله ئالىپ كېتەرمىز. مىسىرغا بارغاندا ھەر بىرىگە ھويلا - ئىمارەت، يەر - سۇ تەئىيىن قىلىپ بېرۈرمىز، دەپ مۇنادى قىلىڭلار، — دېدىلەر. ۋەزىر قاسىم شەھەرگە كىرىپ مۇنادى قىلغانىدا، يەنە توقسانمىڭ ئۆيلۈك ئادەم بىلله چىقتىلار. بۇ جەمئى يۈزسەكسەنمىڭ ئادەم بولۇپدۇر. بۇلار بىلەن چىن ماچىندىن چىقىپ شەھىرى مىسىرنىڭ ئارالىغا كېلىپ ياتۇر ئېردىلار. ئەرابى سۈرەتمەن

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

بىر ئادەم كېلىپ سالام قىلدى ۋە بۇ بەگ زادىلەرنىڭ ئالدىنى توسۇپ:

— ئەي گۈزەلكلەر، ئامانەتنى بېرىڭلار، — دېدى. ئاندا ھەمرابەگ دېدىكىم:

— بىزدە كىشىنىڭ نېمە ئامانىتى بار؟ — دېدى. ئول ئەرابى ھەزرىتى ئەزرائىل ئەلەيھىسسەلام ئېيدى. ئۇ:

چىقادۇر جانىم بۇ تەندىن ئەي نىگارىم ئەلۋىدائ،
بىر زەمان سەبر ئەيلەمەس روھى ردۋانىم ئەلۋىدائ.
جانۇ تەندىن ئايرىلىپ، سىندى قاناتىم قايرىلىپ،
ئوتتۇز ئىككى پارە بۇ تەن ـ ئۇستخانىم ئەلۋىدائ.

ھەر كىشى جاندىن كېچىپ كىرسە ئىشقىنىڭ بەھرىگە،
يەنە ھەقدىن قورقامەن، جان ئاچچىغىنىڭ قەھرىگە.
ئەزرائىلنىڭ زەخمەتى يەتتى بۇ جانىنىڭ قەئرىگە،
ئايرىلىپ چىقسە بۇ جانىم ئۇشبۇ تەندىن ئەلۋىدائ.

ئايتمىزلار ياقاسىن چاك قىلماسۇن جانىم ئانام،
«ۋاي بالام» دەپ ئۆزنى غەمناك قىلماسۇن جانىم ئاتام.
رازى بولسۇنلار مېنىڭدىن چوڭ ـ كىچىكۇ خاس ـ ئام،
مەن جۇدا بولدۇم ئۇلاردىن خانىمانىم ئەلۋىدائ.

ھەمرا ئايتۇر ھەق تەئالا ئۆزىدۇر خەيرۇل ـ بەشەر،
بىرنى قىلدى ماھىتابان، بىرنى قىلدى كۆككە سەير،
تەختۇ بەختىم تاشلابان قىلسام بۇ دۇنيادىن سەپەر،
بۇيرۇساڭ پەرۋەردىگارىم نۇرى ئىمان ئەلۋىدائ.

ياشىم ئۇن تۆتكە كىرىپدۇر مەن كىرەي يەر قەئرىگە،
مەن نەچۇك تاقەت قىلاي جان ئاچچىغىنىڭ دەردىگە.
ئۆلگەنىمنى كىم بارىپ ئايتۇر بۇ مىسرى شەھرىگە،
ھەم ئاتام بىلە ئانام، جەمئىلە سىگلىم ئەلۋىدائ.

دەپ يىغلاپ تۇردى. ئەلقىسسە، ھەزرىتى ئەزرائىل ئەلەيھىسسەلام جان ئالغىلى قەست قىلدى. ۋەزىر قاسىم كۆردىكى، بۇ ئوغۇللار ئاتىسىن يەرگە يىقىلىپدۇر، جان تىرناقىغا كېلىپدۇر. ۋەزىر قاسىم دەرھال قەلەندەرلىك لىباسىنى كىيدى، زار ـ زار يىغلاپ:

— ئەي خەلايىقلار، ئاللاتائالا ئايتىپ دۇركى، ئەلبەتتە ئامىن مىڭغە يەتسە ئۆلگە جابەت بولۇر. ھەممەڭلەر ئامىن دەڭلەر.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

مەن رەسۇلىللاھدىن مەدەد تىلەيمەن. شايەد-
كى ئاللاتائالا ئىجابەت قىلسە ئەجەب ئىبر-
مەس. بۇلەرگە ئۇمىرى داراز ئەتا قىلسە،
كېرەك، — دېدى. ۋەزىر قاسىم قەلەندەر
لىباسىنى — باشىغە كۇلاھ، ئەگلىگە جەندە
كىيىپ خەلايىقلار بىلەن دۇئاغا قول كۆ-
تىرىپ، رەسۇلىللاھدىن مەدەد تىلەپ بۇ
مۇناجاتنى ئوقۇدى:

قادىر ئاللاھ ئىگەم مېنىڭ پەناھىم،
رەسۇلىللاھ مەدەد بېرۇر كۇنۇڭدۇر.
سەندىن ئۆزگە يوقتۇر مېنىڭ ئىلاھىم،
رەسۇلىللاھ مەدەد بېرۇر كۇنۇڭدۇر.

ئىككى ئالەمدە دۇرسەن بىرۇ بارىم،
تىرىكنى ئۆلتۇرۇرسەن پەرۋەردىگارىم.
ئۆلۇكنى تىرگۇزۇرسەن قادىر ئىلاھىم،
رەسۇلىللاھ مەدەد بېرۇر كۇنۇڭدۇر.

ئۇچ ئوغۇلدۇر بىر ئاتادىن تۇغۇلغان،
غەرىبلىق بۇ چۆللەردە ھەيران بولغان،
رەھىم ئەيلەسەڭ نە بولغاي بىر ئاتىڭ رەھمان،
رەسۇلىللاھ مەدەد بېرۇر كۇنۇڭدۇر.

شاھ خۇسرەۋنىڭ مىسر ئىلىندە تەختى بار،
بۇ نە ئافەت، بۇ نە مېھنەت سەختى بار،
بۇ ئۆلۇمنىڭ قېرىلىقدا ۋەفتى بار،
رەسۇلىللاھ مەدەد بېرۇر كۇنۇڭدۇر.

قەلەندەرمەن باشىمدادۇر كۇلاھىم،
سەن - سەن مېنىڭ ئەۋۋەل - ئاخىر پەناھىم،
جاننى تەنغە باغىشلا قادىر ئىلاھىم،
رەسۇلىللاھ مەدەد بېرۇر كۇنۇڭدۇر.

قىزىل يۈزى سارغاربان سولمىسۇن،
ئەجەل پېتىپ پەيمانەسى تولمىسۇن،
تىلەكىم شول قېرىغۇنچە ئۆلمىسۇن،
رەسۇلىللاھ مەدەد بېرۇر كۇنۇڭدۇر.

قاسىم ئايتۇر ئالغىل مېنىڭ جاننى،
ئوتقە سالغىل گەۋھەر بىلە كاننى،
يەرگە تۆككىل قەترە - قەترە قانىمنى،
رەسۇلىللاھ مەدەد بېرۇر كۇنۇڭدۇر.

دەپ تەزىيەت تۇتۇپ تۇرغانىدا
ھەممە خەلايىقلاردىن غۇلغۇلە پەريادى
چىقتى:

— ئەي بارا خۇدايا، بۇ پەرزەندلەرگە
ئۇمرى دەراز ئەتا قىلغىل، ياكى ھەممەمىزنىڭ
جانىنى ئالغىل، — دەپ يىغا - زارى قىلىش-
تى. خۇدايىتەئالانىڭ رەھىم ئىنايەتى بىرلە
شول زەمان قۇلاقىغە بىر ئاۋاز كەلدىكىم:

— ئەي قاسىم، دۇئايىڭ مۇستىجاب
بولدى. بۇ يىگىتلەرگە ھەر قايسىسىغا يۈز
يىگىرمە يىلدىن ئۇمر ئەتا قىلدىم.

بۇ ندايى ھەق ئىشتىلگەندىن كېيىن
بۇ پەرزەندلەر تىرىلىپ ئورنىدىن قوپتى.
ھەممە خەلايىقلار شادۇ خۇررەم بولدىلار.
شول يەردە خۇدايىتەئالاغە ئۇچ كېچە-
كۇندۈز شۇكرى - سەنالار قىلدى. ئاندىن
يولغە رەۋان بولدىلار.

بۇلار نەچچە كۈن يول يۈرۈپ مىسرغا
يەتكىلى يىگىرمە بىر كۈن قالغاندا ۋەزىر
قاسىم دېدىكىم:

— ئەي بەگزادىلىرىم. ماڭا رۇخسەت
بەرسىڭىزلەر. مەن سىزلەردىن ئىلگىرى
بارىپ ئاتاڭلارغا ئۆلۈپ تىرىلگەن خۇش
خەبەرنى يەتكۈرسەم، — دېگەنىدە بۇلار
رۇخسەت بەردىلەر. ۋەزىر قاسىم يىگىرمە
بىر كۈنلۈك يولنى يەتتە كېچە-كۇندۈزدە
بېسىپ مىسرغە كەلدى ۋە شاھ خۇسرەۋ-
نىڭ ئورداسىغە كىردى.

ئەلقىسسە، پادىشاھ پەرزەندلىرىنىڭ
ئوت - پىراقىدا باغرىنى ھۆل يەرگە ياقىپ،
كېچە - كۇندۈز يىغلاپ ياتىپ ئىردى.
ۋەزىر قاسىم پادىشاھنىڭ ئورداسىغە كىرىپ
نېمە دەيدۇ قېنى:

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

پادىشاھىم ئەرزىم ئىشىت،
جان بىرلە جانانىڭ كەلدى.
ئاسان بولدى ھەر مۇشكۈلۈڭ،
خەتەرلىك كارۋانىڭ كەلدى.

بايان قىلاي دۇئاسىنى،
يۈرەكنىڭ داۋاسىنى،
ئىگەم ياندۇردى قەزاسىنى،
كەتكەن ئوغلانلارىڭ كەلدى.

ئاچىلدى باتىن بۇلاقىڭ،
يۈرەكدە قالمىدى داغىڭ.
ئىگەم ياندۇردى چىراغىڭ،
قوزى - قوچقارلارىڭ كەلدى.

قاسىم قۇلۇڭنىڭ دادىغە،
قۇلاق سالغىل پەريادىغە.
ھەق يەتكۈردى مۇرادىغە،
كەتكەن پەرزەندلەرىڭ كەلدى.

ئەلقىسسە، پادىشاھ ۋەزىر قاسىمدىن بۇ سۆزنى ئىشىتىپ، كۆڭۈللەرىنى بۇزۇپ يىغلاپ ئورنىدىن قوپۇپ ۋەزىر قاسىم بىلەن كۆرۈشۈپ ھال - ئەھۋاللارىنى بىر - بىرىگە بەيان قىلىپ يىغلاشتى. قاسىم ۋەزىر يولدا ئۆلۈپ تىرىلگەن ئەھۋاللارنى بەيان قىلدى. ئاندىن پادىشاھ ئۇلۇما - ھۈكەملارنى يىغىپ ئوغلانلارىنىڭ ئالدىغە چىقىپ كۆرۈشتىلەر. ئاندىن ئۇ شادلىقىدىن قايسى بەيىتىنى ئوقۇيدۇ قېنى:

شۇكرى ئەمدى قالغان بۇدەم،
يەنە روزىگار ئولدى.
خازانلىق مۇھەببەت باغىم،
قايتا باشتىن گۈلزار ئولدى.

ئۇچىڭ خەزىنەلەر زەررىن،
پۈتۈكلەر خانلىق دەپتەرىن،
كۆردۈم ئوغلانلارىڭ يۈزىنى،
قايتا باشتىن گۈلزار ئولدى.

ھاسىلدۇر دىلىم مۇرادى،
كۆڭلۈم بولدى بۈگۈن شادى.
ئاچىلىپ غەمنىڭ سوداسى،
قايتا باشتىن گۈلزار ئولدى.

كەچىرىم يەتكۈزدى كەمالە،
چەكمەس بولدۇم ئاھۇنالە،
ئېچىلدى تېز گۈل ۋە لالە،
تەختى بەختىم گۈلزار ئولدى.

خۇسرەۋ ئايتۇر كۆڭۈل خۇشۇم،
كەتتى ئەمدى غەم ۋە قايغۇم،
بۈگۈن قوندى دەۋلەت قۇشۇم،
بەختىم ئۆيى گۈلزار ئولدى.

ئەلقىسسە، ئوغلانلار ئاتتىن يەرگە ئۆزىنى تاشلاپ ئاتىسى بىلەن كۆرۈشتى. شادمان بولدى. ئاندىن ئۇلارنى شەھەرگە باشلاپ كىرىپ باشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلەرىنى بەيان قىلدى. شاھ خۇسرەۋ مەسلىھەت كەلگەن 180 مىڭ ئۆيلۈك ئاھەدەمنىڭ ھەر قايسىسىغا جاي تەئىين قىلدى. ئاندىن ئوغۇللىرىنى يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ، شاھەرنى ئايلىنىپ باغلاپ، بارلىق خەلايىقلارنى جۇغلاپ يارلىغ قىلدى:

— قىرىق كېچە - كۈندۈزگىچە ئۆيۈك لەردىن ھېچنەرسە يېمەيسىزلەر، پادىشاھلىق تىن يەيسىزلەر. بەناگاھ ئۆيۈكلەردىن تۇن چىققانىنى كۆرسەم، ھەممەكىلەرنى قەتلى ئام قىلغۇمدۇر، — دەپ مۇنادى قىلدى. شۇبۇ تەرىقىدە قىرىق كېچە - كۈندۈز مەجلىس بۇنياد قىلدىلار.

ۋەقتىكى بەھار بولدى. بىر كۈنى پادىشاھ ۋەزىر قاسىمغا:

— چاھار باغنى مەجلىس ئاراستە قىلسۇن. ئۈچ ئوغلۇم، خاتۇنلارىم، تەمام ئەركانى دۆلەتلىرىم بىلەن ئۈچ كېچە -

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى

كۈندۈز مەجلىس ئاراستە قىلىپ، كۆڭلۈمنى خۇرسەند قىلغۇمدۇر، — دەپ ئېردى، ۋەزىر قاسىم دەرھال چاھار باغنى مەجلىس ئاراستە قىلدۇردى.

پادىشاھ ئوغۇللىرى ۋە تەمامى ئەركانى دۆلەتلىرىگە ئۈچ-كېچە كۈندۈز مەشرەب بېرىپ مېھماندارلىققە مەشغۇل بولدى. شۇندىن كېيىن شاھ خۇسرەۋ شادمان بولۇپ، پەرزەندلىرىنى مەكتەبكە بەردى. پادىشاھنىڭ غەم-غۇسسەسى فەرامۇش بولدى ۋە شادلىققە يەتتى. بىناگاھ پادىشاھ بىر كۈنى بىر باغنىڭ ئىچىندە ئولتۇرۇپ كۆزى ئۇيقۇغە باردى. تۈشىندە كۆردىكىم، بىر چاھار باغدا سەير-تاماشا قىلىپ يۈرۈر ئىدى. ئالدىغا 40 قىز كەلدى. بۇ قىزلارنىڭ ئاراسىدا ئاپتاپ تەلئەت بىر مەلىكە بار ئىدى. ئۇ پادىشاھنىڭ يانىغە كېلىپ ئولتۇردى. ئول مەلىكەنىڭ قولىدا ئالتۇن قەفەستە ئەجايىب بىر جاندارنى كۆردى. شول ھالدا ئول مەلىكە جاندارغا باقىپ بىر سۆزلەپ ئىدى، ئول جاندار قەفەسدىن چىقىپ «ھەيھات، ئادەمزاد» دەپ بىر سايراپ ئىدى، ئۈنى مەغرىبتىن مەشرىققە ئىشتىلدى. ئاغزىدىن رەڭگارەڭ گۇللار ئاچىلدى. ئالەمنىڭ ئىچى ئۇد-ئەنبەر بۇيىدا گۇلزارلىق بولدى. ئول جاندارنىڭ ئاغزىدىن بىر پارە ئوت چىقىپ پادىشاھنىڭ سىنەسىگە بەند بولدى. ئاندا پادىشاھ ئايدى:

— ئەي مەلىكە، بۇ قۇشنىڭ جاي-مەنزىللىرى نە يەردە؟ ئۆزى نەچۈك قۇشدۇر؟

مەلىكە ئايدىكى:

— بۇ بۇلبۇلگويا قۇشدۇر، — دېدى.

پادىشاھ:

— بۇ قۇشنى ساتارسەنمۇ؟ — دېدى، مەلىكە:

— ساتسام نېمە بېرۇرسەن؟ — دېدى.

— ئەگەر ئالتۇن دېسەڭىز ئۈچيۈز ئاتمىش شەھرىم بار. ھەر شەھەردە قىرىق خەزىنەدىن ئالتۇنۇم بار، ھەممەسىنى بېرەي. ئەگەر شەھەر دېسەڭ ئۈچيۈز ئاتمىش شەھىرىمنىڭ ھەممەسىنى بېرەي. ئەگەر غۇلام دېسەڭ قىرىقمىڭ غۇلام بېرەي، — دېدى. ئاندا مەلىكە قەھقەھ بىلەن بىر كۈلۈپ دېدىكىم:

— ئەي پادىشاھ، ئەگەر ئالتۇن سورىساڭ بىزلەردىن سورغىل. بەشيۈز يىللىق يەردىكى كۇھىقاف پادىشاھىنىڭ قىزى بولۇرمەن. بۇ شەھەرلەرنىڭ ھەممەسى ئالتۇندىن، تام-تورۇسلىرى ھەم ئالتۇندىندۇر. بىزلەر ئالتۇندىن بىھاجەتدۇرمىز. ئەگەر شەھەر دېسەڭ كۇھىقاف ئىچىندە تۈمەنمىڭ شەھەرلىرىم بار. شەھەردىن، غۇلاملاردىن بىھاجەتدۇرمىز، — دېدى. ئاندا پادىشاھ دېدىكىم:

— قانداق قىلسام بولۇر؟

مەلىكە ئايدى:

— قەدەم رەنجىدە قىلسە قولىغە كەلگۈسىدۇر.

ئاندا پادىشاھ بۇ قۇشنىڭ جاي-مەنزىللىرى نەيەردە، سىلەرنىڭ جاي-مەنزىللىرىڭلەر نەيەردە؟ دەپ سورماق ئۈچۈن نېمە دەيدۇ قېنى:

چىن بىرلە باقىشلىغ جەبرائىل پەرى،
تازە نەۋجەۋانىم قايدىن كېلۇرسەن؟
شەمسى قەمەر يۈزلۈك، زۇلفى ئەنبەرلىك،
كۆزلىرى مەستانە قايدىن كېلۇرسەن؟

ئاتىڭنى سەن ماڭا ئەيان ئەيلەگىل،
كەلگەن جايىڭنى ھەم بەيان ئەيلەگىل،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

قايسى ئىقلىم شاهى سەن ئەيان ئەيلەگىل،
مېنىڭ ئۇشبۇ باغىمغە قايدىن كېلۇرسەن؟

نازۇكخىنە قوللاردىك بويايسەن قانە،
پەردىشان زۇلفۇڭنى ئوراپسەن شانە،
يۈسۈفكە ئوخشە مېنى سالمە زىندانە،
زۇلەيخا ئىشانىم قايدىن كېلۇرسەن؟

ئاندا مەلىكە جاي ـ مەنزىللىرىنى
بەيان قىلماق ئۈچۈن پادىشاهغا قاراپ
نېمە دەيدۇ:

مېنى سورىساڭ پەرىلەرنىڭ خانىمەن،
جايىم شەهرى شەبىستاندىن كېلۇرمەن.
فەهم ئەيلەسەڭ جىن شەهرىنىڭ خانىمەن،
خەزانى يوق گۈلىستاندىن كېلۇرمەن.

ئۇزرانىڭ هەمدەمى دەريادا جايى،
ئالەمنى كۆيدۈردى ۋامۇقنىڭ ئاهى،
ئاتىمنى سورىساڭ پەرىلەر شاهى،
ياقۇتلۇق، گۈهەرلىك كاندىن كېلۇرمەن.

ئەگەر ئاشكار ئەيلەسەم سىرىرى نېهانىم،
بەشىۋز يىللىق يول بولۇر مېنىڭ مەكانىم،
ئاتىم پەردۇر مېنىڭ يوقتۇر مەكانىم،
بىلسەڭ شەهرى شەبىستاندىن كېلۇرمەن.

شەهرىمىزدە باردۇر ئالتۇن ـ كۈمۈشلەر،
سېنى ئاشىق، بىزنى مەئشۇق دېمىشلەر،
مەن پەرىمەن مەندە مەكان نە ئىشلەر،
بىلسەڭ شەهرى شەبىستاندىن كېلۇرمەن.

شاهرۇخ شاهنىڭ قىزىمەن ئاتىم بىر گۈلدۇر،
غەمىمدىن پەرىلەر شەيدا بۇلبۇلدۇر،
تا ئۆلگۈنچە قىلغان قەرارىم شولدۇر،
فەهم ئەيلەسەڭ شەبىستاندىن كېلۇرمەن.

دەپ بۇ بەيىتنى ئوقۇغاندىن كېيىن پادىشاه سورىدى:

— ئەي مەلىكە، ئۆزلىرى پەرىزادمۇ يا ئادەمىزادمۇ، — دەپ گېپىدى، مەلىكە دېدىكىم:

— ئالدىڭىزدا قاچاي، قوغلاپ تۇتۇپ ئالساڭىز ئادەمىزاد، بولمىسا پەرىزاددۇرمەن، — دېدى.

پادىشاهنىڭ ئالدىدىن مەلىكە قاچتى، پادىشاه قوغلىدى، يېتەلمىدى. مەلىكە قەهقەهە بىلەن بىر كۈلۈپ غايىب بولدى. پادىشاه بىر ئاه تارتىپ ئويغاندى. باقالار كۆرگەن تۈشى ئىكەن. پادىشاه ئول جانداركىنىڭ ئىشقىدا تاقەت قىلالماي زار ـ زار يىغلاپ، باغرىنى هۆل يەرگە ياقىپ بىهۇش بولدى. تەمام ئەركانى دۆلەت، ۋەزىر ـ ئۆمەرالار يىغىلىپ كېرىپ پادىشاهنىڭ ئەهۋالىنى سورىدى. پادىشاه ئىشق دەردىدىن ئاه تارتىپ نېمە دەيدۇ قېنى:

ناگەهان بىر باغدا كۆردۈم ئۆزۈمنى،
بارچە بۇلبۇللار تۇرۇپ پەريات ئەيلەدى.
يىتتۈردۈم ئاغزىمدىن ئايغان سۆزۈمنى،
ئەقسىم ئالىپ، هۇشۇمنى بەرباد ئەيلەدى.

يىغلىپ كەلدىلەر بۆلەكچە قىزلەر،
هەر بىر شاهتۇتى سۆزىنى سۆزلەر،
ئەرزىمنى ئىشىتىڭ ساهىب تەمىزلەر،
جادۇ كۆزى بىزلەرگە جەللاد ئەيلەدى.

قەفەس ئىچرە كۆردۈم بىر قۇش مۇنەققەش،
جانىمنى ئۇۋلادى ئول يەرگە يەتكەچ،
شۇم فەلەك ئۇچۇردى بادىئى غەشغەش،
شاد كۆڭلۈمنى مېنىڭ ناشاد ئەيلەدى.

سەسكەنىپ ئويغاندىم بولدۇم يىگانە،
هەجر ئىشق ئوتى تۇشتى بۇ جانە،
ئاچىلىبان گۈللارى بولدى خەزانە،
جەببار بىزگە بۇ قىسمەتلەر ئەيلەدى.

خۇسرەۋ ئايتۇر بۇدۇر ئاه ئىلە زارىم،
ئەمدى تەرك ئەيلەزمەن ناموسۇ ئارىم،
بىر زەمان كۆرمەسەم يوقتۇر قەرارىم،
ئاشىقى بىقەرارلار فەرياد ئەيلەدى.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

كەلقىسسە، پادىشاه ئايدىكى:

— ئەمىرلىرىم، مەن چۈشۈمىده بىر قۇش كۆردۈمكى، ئول قۇشنىڭ تۇمشۇقلىرى ياقۇتتىن، قاناتلىرى زۇمرەتتىن، قۇيرۇقلىرى زەبەرجەددىن، ئاياغلارى مەرۋا-يىددىن، تىرناقلارى مەرجاندىن، باشلارى گەۋھەردىن. بۇ سۈپەت بىلەن قەددى قامەتىنى تۈزۈپ بىر سايراپ ئۇچردى، زەمىن-زەمان، مەكىنۇ-مەكان نەئرىگە كەلدى. ئول قۇشنى كۆرمەك ھەمان ئىشق ئوتى مېنى بىقەرار قىلدى. تولا بىتاقەت بولدۇم. شول قۇشنى ھەركىم كەلتۈرۈپ بەرسە، تاجى - تەختىمنى شول كىشىگە بەرسەم، — دېدى. ئاندا ۋەزىر - ئۇمەرالارى ئايدى:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، ئانداغ قۇش بۇ ئالەمدە يوقتۇر. بولسەمۇ كۆھقاف پەرىلەرنىڭ شەھرىدە بولۇر. ئانىڭ مەنزىلى بەشيۈز يىللىق يەردە بولۇپ، ئۇلار مەنزىلىغە قايداغ ئادەم يېتەر. بۇ ئىشغە نەچۈك تەدبىر قىلماق كېرەك؟ — دېدى. پادىشاھ خۇسرەۋ باشىنى تۆۋەن سالىپ ئولتۇردى. ھېچكىمدىن ئۈن چىقمىدى. ئاخىر قاسىم ۋەزىر ئورنىدىن قوپۇپ:

— ئەي پادىشاھى ئالەم پەناھ، ئەتراپى - ئالەمگە، شەھەر - شەھەرگە نامە ئىتىبەرەيلى، ئول قۇش بىلەن مەلىكەنى ئىستەسۇن. ئۆزىنى تاپارمىز يا خەبەرىنى ئالۇرمىز. ئاڭا بېقىپ ئىش قىلماق كېرەك، — دېدى.

بۇ سۆز پادىشاھقا مەقبۇل ئىشتىلدى. ئاندا ۋەزىر قاسىمغا:

— بۇ قۇشنى سىز ئىستەپ باقىڭ. بۇ ئىش سىزدىن بۆلەك كىشىنىڭ قولىدىن كەلمەس، — دېدى، ۋەزىر قاسىم «خوش بولغاي» دەپ جابدۇغ قىلىپ ئەتراپىنى ئالەم شەھەرلەرگە چىقىپ كەتتى. ھېچيەردىن دىن خەبەرىنى ئالالماي بىر يىلدا يېتىپ كەلدى. پادىشاھقە خەبەر بولدىكىم «قاسىم ۋەزىر كېلىپدۇر» دەپ. ئاندا پادىشاھ پەشباز ئالدىغە چىقتى. ئول قۇشنىڭ بار-يوقىنى سوردى.

— ھېچيەردىن نىشان تاپالمىدىم، — دەدى قاسىم ۋەزىر. پادىشاھنىڭ كۆڭلى پەرىشان بولۇپ ئىدى، پادىشاھنىڭ ئىككى ئوغلانلىرى:

— ئەي ئاتا، بىزلەرگە رۇخسەت بەرسىلەر، شايەدكى ئول قۇشنى بىزتېپىپ كېلۈرمىز، — دېدى. پادىشاھ خۇشال بولۇپ:

— ئەي پەرزەندلىرىم، سىلەر بۇ قۇشقا قەدەم قويىساڭلار خۇدايىتە ئالا ئەجرى ئەزىم ئەتا قىلسۇن، — دەپ ئوغلانلارىنىڭ يول جابدۇغىنى راست قىلىپ بەردىلەر. ئۇلار ئىككۆيلەن بىردىن ئىككى خۇرجۇن ئالتۇنلارنى، ئوزۇق - تالقانلارنى ئالىپ، ياخشى ئاتلارغا مىنىپ يولغە رەۋان بولدىلار. ئول ۋەقتتە ھەمرا مەكتەپتە ئوقۇر ئىدى. بىركۈنى ئوردادىسىغە كەلسە ئىككى ئاكىسىنى كۆرمىدى.

— ئەي ئاتا، ئاكالارىم قايان باردى؟ — دەپ سوردى. ئاندا پادىشاھ:

مەن چۈشۈمده كۆرگەن قۇشنى ئىستەپ كەتتى، — دېدى. ھەمرا ئايدى:

— ئەي ئاتا، بىزلەرگە ئاللاتائالا ئۇمرى داراز ئەتا قىلغاندا مەن «ئۆلگۈنچە ئاتامنىڭ خىزمەتىنى قىلسام» دەپ ئىدىم. بۇ خىزمەت ماڭا لازىم ئىدى، — دېدى. پادىشاھ:

— ئەي بالام، ئول قۇش بارقۇشمۇ، يا يوق قۇشمۇ. سىزدىن بىر سائەت ئايرىلۇرغە تاقەتىم يوقتۇر. ئىككى ئاكاڭ مېنى

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب تورى

تاشلاپ كەتتى. سەن ھەم مېنى داغى ھەسرەتـ
تە قويماغىل، ــ دەپ ھەمراغە قاراپ نېمە
دەيدۇ قېنى:

سېنىڭ ئۈچۈن ئىككى ئاغاڭنى ئىنەردىم،
سەن ھەم ئوتلارغە سالما مېنى ھەمرايىم.
كۈندىن ـ كۈنگە دەردىم بولدى زىيادە،
دەردنى سالما ئىچىمگە سەن ھەمرايىم.

باشدا ئايغان«ئون تۆرت ياشدائۆلەر» دەپ،
«پەرزەندلەرنىڭ پەيمانەسى تولار» دەپ،
خۇشال ئېردىم يەنە ئۆلمەي كەلدى، دەپ،
جۇدا قىلار بولدۇڭ جانىم ھەمرايىم.

مۇندىن كەتسەڭ بەشيۈز يىلدا يېتەرسەن،
بۇ دىيارغا ئەمدى ھەرگىز كەلمەسسەن،
ئاتالڭ قىلغان نەسىھەتنى ئالماسسەن،
چۈلغاشۇرمەن كەفەنگە جانىم ھەمرايىم.

باشىڭدىن ئۆرگۈلەي ئوغلۇم ھەمراجان،
ئايرىلىپ سېنىڭدىن نەچۈك چىدار جان،
ئۇنۇتماغىل مېنى ھەمرا ھەر زەمان،
ھەسرەتتە قويماغىل مېنى ھەمرايىم.

خۇسرەۋ ئايتۇر تەختىمنى كىمگە بېرەيىن،
سېنىڭ بىلەن بەش كۈن دەۋران سۈرەيىن،
سەن بولمىساڭ نەچۈك تاقەت قىلايىن،
خۇدايىمغا تاپشۇردۇم سېنى ھەمرايىم.

دەپ پادىشاھ ھەمراغە رۇخسەت بەرـ
دىلەر، ۋە يەنە بۇ بېيتنى ئوقۇدى:

گۈلشەنى باغىمدا بىر گۈل نەۋ بەھاردىم سەن ئىدىڭ،
تەنىم ئىچرە جان كەبى سىينەمدە جا قىلدىم سېنى.
دۇررى نايابىم، شەكەر ـ قەندىم، نىگاردىم سەن ئىدىڭ،
نەيلەيىن جانىم بالام ئاللاغە تاپشۇردۇم سېنى.

مەن نەچۈك تاقەت قىلاي ھەجرىڭدە مەن جانىم ئوغۇل،
يىغلابان قىلغان مۇناجاتىمنى ھەق ئەتكەي قەبۇل،
دائىما قىلغاي مەدەدكارى خۇدا بىرلە رەسۇل،
نەيلەيىن بارغىن بالام ئاللاغە تاپشۇردۇم سېنى.

سەن كېتەرسەن باش ئالىپ، مېنى قىلارمۇ سەن خەراب،
ھەسرەتىڭدە يۈرەكنىم قاندۇر يەنە باغرىم كەباب،
فۇرقەتىڭدە ئەمدى نەيلەيىن ماڭا يوق ھېچ تاب،
نەيلەيىن بارغىن بالام ئاللاغە تاپشۇردۇم سېنى.

ھەر زەمان يادىمدا سەن چاكى گىرىبان ئەيلەسەم،
كەربەلاغە يۈزتۇمەن سىينەمنى بەريات ئەيلەسەم،
مەنكى خۇرشىدىمكى يوق سەدپارە ئەفغان ئەيلەسەم،
نەيلەيىن بارغىن بالام ئاللاغە تاپشۇردۇم سېنى.

ئەلقىسسە، پادىشاھ خۇسرەۋ يىغلاپ ده ياتماغىل، ــ دېدى، ھەمرا:
ئايدىكى: ــ خۇش بولغاي، ــ دەپ ئاتاسىدىن
ــ ئەي بالام، ھەر يەردە ياتساڭ بىر رۇخسەت ئالىدى. ئاتىدىن ئاناسى مەلىكە
پىنھان يەردە ياتقىل، ئۆپەسنى ئوچۇق يەر ماھى قاشىغە كىردى، مەلىكە ماھى ھەمراغە

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەدەبىياتۇ قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

باقسىڭ، جۇدالىق دەردىدىن زار-زار
چۈن ئەبرى نەۋبەهار يىغلاپ قايسى بەيىتنى ئوقۇيدۇ:

گۈللار ئاندا گۈل بولمادى،
گۈل غۇنچەدىن ئايرىلمادى،
ئايرىلىبان ساچىلمادى،
گۈللار يەكدىلىغ جانىم بالام.

بالام قويدۇڭ مېنى داغدا،
تاشلاپ كەتتىڭ ئاخىر چاغدا،
بۇلبۇل قالدى گۈللۈق باغدا،
خۇش كەتتىڭىز جانىم بالام.

خىزىر بوۋام يولداش بولسۇن،
ئەلى پىرىم مەدەت قىلسۇن،
مەدەت قىلىپ يولغا سالسۇن،
خۇش كەتتىڭىز جانىم بالام.

سەنسىز ئاناڭ نەچۈك ئۆتەر،
سەن يوق بىزدىن دەۋلەت كېتەر،
كۈندىن كۈنگە هالىم بەتەر،
خۇش كەتتىڭىز جانىم بالام.

دەپ ئانىسى هەمرانىڭ باشىدىن پەرىـ
مانىدەك چۆرگۈلۈپ هەمراغە رۇخسەت
بەردىلەر. ئاندا هەمرانىڭ سىڭلىسى گۈلـ
جەمىلە مۇنى ئىشىتىپ ئاكىسى هەمراغە
قاراپ جۇدالىق دەردىدىن نېمە دەيدۇ:

ئۇچ ئاكام كەردى بىر يولغە،
قەدەم قويدى دەشتـچۆلگە،
داغلار قويدى يۇرەكىمگە،
قېرىنداشىم ئاكام كەتتى،

قانلار ئاقار كۆز ياشىمدىن،
هۇشۇم كەتتى بۇ باشىمدىن،
پەلەك تىترەر نالەشىمدىن،
قېرىنداشىم ئاكام كەتتى.

دەپ كۈلجەمىلە ئوتقا چۈشكەن قىلـ
دەك تولغىنىپ يىغلىدى. هەمرا بۇ بەيىتنى
ئوقۇدى:

ئۇزاق يولغە كەردى دەپ مەلۇل بولماغىل،
ئېسەن بولساق هەرقاچان يانىپ كېلۇرمىز.
ياقاڭنى چاك ئېتىپ سەن يىغلاماغىل،
ئامان بولساق هەرقاچان يانىپ كېلۇرمىز.

يىغلاماغىل هەرگىز قادىر ئىگەم بار،
ئىگەم بار هەر يەردە بىزدىن نەغەم بار،
مەدەد قىلۇر هەرقاچان ئەلى پەرىم بار،
ئامان بولساق هەرقاچان يانىپ كېلۇرمىز.

هەمرا ئايتۇر، سىزگە ئايتاي دەردىمنى،
خۇدا بىلۇر ئىچىمدىكى سىرىمنى،
ئامان قىلسە ئىگەم مېنىڭ باشىمنى،
ئېسەن بولساق هەر زەمان يانىپ كېلۇرمىز.

دەپ، هەمرا ئاتا-ئاناسى، گۈلجەمىلە بىلەن رىزالاشىپ يولغا رەۋان بولدى. ئاتاسى بىر كۈنلۈك يەرگە بارىپ خوبلاشىپ ياندى.

هەمرا ئاتا-ئاناسىدىن ئايرىلىپ ئۇچ كېچە-كۈندۈز يول يۈرۈپ ئاكىلىرىنىڭ كەينىدىن يەتتى. ئاكىلىرى كۆرۈپ ئاچچىغى كەلدى. ئاندا هەمرا:

— ئەي ئاكىلىرىم، هەرگىز كۆڭلۈڭلەرنى مەلۇل قىلماڭلار. سودىگەرنىڭ يولى بىر، ئەمما رىزقى بۆلەك. سىزلەر يۇرگەن يولدا مەن يۇرمەسمەن. بۇ ئىشلارنى خۇدا يەتەئالا قايسىمىزغا بەرسە شۇنىڭ بىرلە كۈشاد بولغۇسىدۇر، — دەپ كېپتىپ بارۇر ئىدى. بىر يەردە ئۇچ ئاچا يول پەيدا بولدى. بىر قارا تاشقا خەت بېتىپچىدۇركى: «هەر كىمنىڭ بۇ يەرگە قەدەمى يەتسە، ئۇنىڭ قولىدىكى يولغا كەرسە پات پۇرسەتتە يانىپ كېلۇر. ئوتتۇرىدىكى يولغا كەرسە يا

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى

كېلۇر، يا كەلمەس. چەپ قولىدىكى يولغا كىرسە ئەسلا كەلمەس».

ئاندا ئىككى ئاكاسى بارسا كېلۇر يولنى ئىختىيار قىلدىلار. ھەمرا بارسا كەلمەس يولنى ئىختىيار قىلدى. خۇدايىتەئالاغە تەۋەككەل قىلىپ يولغە كىردى.

ئۈچ ئوغۇل بىردىن ئوقنى تاشنىڭ تۈۋىگە قاداپ قويدى. «ھەرقايسىمىز بۇ يەرگە بالدۇر كەلسەك ئوقنى ئالۇرمىز، شۇندىن بىلۇرمىز» دەپ خوبلاشىپ يولغا رەۋان بولدىلار.

ھەمرا ئاكىلىرىدىن ئايرىلىپ ئۈچ كېچە-كۈندۈز يول يۈرۈپ بىر بەيابانىدا كېتىپ بارۇر ئېردى. ئالدىغا بىر ئاقساقال نۇرانە كىشى ئۇچرىدى. ھەمرا ئۇنى كۆرۈپ، ئول چىن ماچىن يولىدا يولۇققان ھەزرىتى ئەزرائىل ئەلەيھىسسەلام خىيال قىلىپ دېدىكىم: «سېرىغ تون ئۇچاسىدا، ياشىل تۇغ قولىدا، كەپىش مەسە پۇتىدا، بىر يېشىل نۇر پېشانەسىدە تۇرادۇر.» ئول كىشى ھەمرانى كۆرۈپ پىشباز ئالدىغە كەلدى، سالام قىلدى، ھەمرانىڭ قولىدىن تۇتۇپ:

— ئەي غەرىب بىچارە، ئۆز يۇرتۇڭدىن ئايرىلىپ، ئۆزۈڭنى بىر بەلايى مېھنەتكە گىرىفتار قىلىپ بۇ چۆل-بەيابانغە قايدىن كېلىپ، قايدا بارۇرسەن؟ — دېدى.

ھەمرا:

— ماڭا خۇدايىتەئالا ئاتا خىزمەتىدە يۈز يىگىرمە يىل ئۇمر ئەتا قىلىپدۇر، ئاتا خىزمەتىغە چىقىپدۇرمەن. نە يەرگە بارۇرمەنكى، كېلۇر-كەلمىشىمنىڭ قارارى يوقتۇر، — دەپ ئېردى، ئول كىشى:

— ئەي پەرزەند، ساڭا مەن مۇنتەزىر ئېردىم. ئەلھەمدۇلىللاھ، مۇرادىمغە يەتتىم. بىرنەچچە نەسىھەتىم بار، قەبۇل قىلغىل، — دەپ ئەساسىنى يەرگە قاداپ قويۇپ ئولتۇردى. ھەمرا «خوپ بولغاي» دەپ تەۋەززۇئە بىلەن تۇردى. ئول قېرى كىشى ھەمراغا قاراپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

چىقىپسەن مىسىردىن ھەمرا،
دەۋام ئاللانى ياد ئەيلە.
كىرىپسەن دەشت ئارا چۆلگە،
دەۋام ئاللانى ياد ئەيلە.

خۇداۋەندە ئەتا قىلغاي،
مۇرادىڭنى ئىگەم بەرگەي،
رەسۇلىللاھ مەدەد قىلغاي،
دەۋام ئاللانى ياد ئەيلە.

كىرىپسەن دەشت ئارا چۆلگە،
خەتەرلىك بىر يامان يولغە،
تۈشۈپسەن باش كېتەر يولغە،
دەۋام ئاللانى ياد ئەيلە.

بىشارەتتۇر ساڭا سۆزلەر،
ئەمەلسىزلەر يېقىن كۆزلەر،
بولۇر ئاشىق ساڭا قىزلار،
دەۋام ئاللانى ياد ئەيلە.

چىقىپسەن ئاتا خىزمەتدە،
رىيازەت بىرلە مېھنەتدە،
مۇشەققەت دەشتى كۇلفەتتە،
دەۋام ئاللانى ياد ئەيلە.

كىشى راستقا ئەمەل قىلماس،
رىيازەتكە قەدەم قويماس،
قەرارىغە زەمان يەتمەس،
دەۋام ئاللانى ياد ئەيلە.

سېنىڭكى زۇلفى تارىڭغە،
يېتەرسەن ئالما باغىڭغە،
قويار مەرھەمنى داغىڭغە،
دەۋام ئاللانى ياد ئەيلە.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توري

ئاچىلىپدۇر گۈلى رەئنا،
چېكمىسەن ئاھ ـ ۋاۋەيلا،
كېلۈرسەن پاتغىنە ھەمرا،
دەۋام ئاللانى ياد ئەيلە.

دەپ ئانچىنان ۋەسىيەتلەرنى قىلىپ ئايدىكى:

ـ ئەي بالام، مۇندىن ئۇچ كېچە ـ كۈندۈز يول يۈرۈپ بىر مۇرغىزارلىققا يېتەرسەن. ئاندا بىر غۇلغۇلە ماجەرالەر باردۇر. ئول جاي جادۇگەرنىڭ مەكانىدۇر. ئۇنىڭ ئەمچىكىگە جەراھەت چىقاندۇر. جەزىرەدە بىر بۇلاق باردۇر. ئول بۇلاقغە ئەمچىكىنى سالسە زەخمىنى ئالادۇر. ئەما پىرلار ئول بۇلاققا جادۇنى ئىلم ـ ھېكمەت بىلەن ئاندا بەند قىلغاندۇر. جادۇگەر يىگىرمە كۈندىن بىرى ئول بۇلاقنىڭ باشىدا تۇرۇر. ئەما بۇلاقتا ئەمچىكىنى سالالماس. مەكانىغا كېتەي دېسە، ئەمچىكىنىڭ دەردى زىيادە بولۇپ، تاقەت قىلالمايدۇر. قارىسى ئالتە ئايدا جەراھەت ساقىيادۇر. ئاڭغىچە تېزدىن بارغايسىز. ئول يەردە ئىپرىقلاردا سۇلار ئېقىپ تۇرادۇر. كۆللەردە سۇلار توشقۇزۇقلۇق تۇرادۇر. نەچچە قىسىم تەئام مۇھەييا قىلغاندۇر. بىساتى پاي رەڭگارەڭ سېلىنغلىقتۇر. تۆپە ـ سىگە چىقماڭ. ئول تەئاملاردىن ھەرگىز يېمەڭ. تۆپەسى ئوچۇق يەردە ئۇيقۇلاماڭ. بۇ جادۇگەر بەك ياماندۇر. بۇ نېمەرسىلەرنى ئول تىلسمات بىلەن ئاندا بىنا قىلغاندۇر. ھەزەر قىلغايسىز. ئاندىن تېزدىن ئۆتۈپ كېتىڭ. ئوتتۇز كۈن يول يۈرۈپ بىر تاغقا يېتەرسىز. ئول تاغ تۆپەسىدە بىر يېشىل گۈمبەز بار. ئانىڭ يانىدا بىر بۇلاق بار. بۇلاقتا غۇسلى تەھارەت قىلىپ، ئول گۈمبەزدە بىر كېچە ياتىپ ئۆتكەيسىز، ـ دەپ، تەمام مەخپى سۆزلەرنى بەيان قىلىپ ھەمرانى يولغا سالدى. ئۆزى غايىب بولدى. ئول قەرى كىشى ھەزرىتى خىزىر ئەلەيھىسسەلام ئىدى، ئۆزىنى ئاشكارە قىلمادى، ھەمرا ھەزرىتى خىزىر ئەلەيھىسسەلامدىن ئايرىلىپ ئۇچ كېچە ـ كۈندۈز يول يۈرۈپ، ئول جادۇگەرنىڭ مەكانىغە يەتتىلەر. كۆر ـ دىكىم، بىر سەبزەزارلىق، مۇرغىزارلىقتا بىر باغ ـ بوستان، ئىمارەتلەر بولۇپ، ئانى ئىلـ ھى ھىكمەت بىلەن پەيدا قىلغاندۇر. ئول باغنىڭ ئەتراپىدىكى ئۆلۈكلەرنىڭ ھەددى ـ ھىسابى يوق. ئىسىملارنىڭ سۇلارى مەۋج ئۇرۇپ تۇرار. بىساتى پاي رەڭگارەڭ سېلىنغلىق، خونلاردا ئالمىلار تىزىلىق، نېئىمەتـ لەر فەراۋان تۇزادۇر. پىيالىلەردە، قەدەھـ لەردە شىرنە ـ شەربەتلەر توشقۇزۇغلۇق، گۈنە ـ گۈن مېۋەلەر پىشىپ تۇرار، بۇلبۇلـ لار ھەزار داستان يەڭلىغ سايراپ تۇرار. ھەمرا مۇنى كۆرۈپ ھۇشى كالىلىسىدىن كېتىپ، يەنە ھۇشىغە كەلدىلەر. ھەمرانىڭ كۆڭلى بۇزۇلۇپ ئاندا بىر سائەت يىغلاپ ئولتۇردى. ھېچ نېمەرسىگە ئىلتىپات قىلـ مادى. ئاندىن ئۇ يەنە يولغا چۈشتى. ئوتـ تۇز كېچە ـ كۈندۈز يول يۈرۈپ ئوتتۇز بىر كۈن بولغاندا بىر تاغ نەمايان بولدى. ئول تاغقا چىقىپ قاراسا، بىر يېشىل گۈمبەزنىڭ يېنىدا بۇلاقتا سۇ ئېقىپ تۇرار ئىكەن. سەبزەزارلىقتىن خۇشبۇي گىياھلار ئۇنۇپدۇر، ئالەمنى مۇئەتتەر قىلىپتۇر. ئاندا بىر سائەت ئارام ئالدى. ئاڭغىچە كۈن كەچ بولدى. ھەمرا ئول بۇلاقتا غۇسلى تەھارەت قىلىپ، ئىككى رەكئەت نەماز ھاـ جەت ئۆتەپ، گۈمبەزنىڭ ئىچىگە كىرىپ ئىبادەتكە مەشغۇل بولدى. ئول گۈمبەز ھەزـ رىتى سۇلتان ئۇۋەيس قەرەن پادىشاھىمنىڭ

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

گۈمبەزلىرى ئەردى. تۇن ھەسسە بولۇپ ئەردى، ھەمرانىڭ كۆزى ئۇيقۇغا بارىدى. كۆردىكى، ئاسمان تەرەپتىن بىر ئالتۇن تەخت پەيدا بولدى. ئۇستىدە ھەزرىتى مۇھەممەت سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم چاھاريار باسەفالار ۋە جەمئى ئەنبىيا ۋە ئەسھاب، ھەزرىتى سۇلتان ئۇۋەيس قىران پادىشاھىم ھازىر بولۇپ گۈمبەزنىڭ ئىچىگە تولدى. ھەزرىتى رەسۇل ئەلەيھىسسەلام ئايدى:

— يا شاھىمەردان، سىز كۇھىقافغە بارىپ شەھرى شەبىستاندىن شاھرۇخ شاھنىڭ قىزى ھۆرلىقانى ئالىپ كېلىڭ، — دېدى. شول زەمان ھۆرلىقانى ھازىر قىلدىلار. يەنە ئايدىلاركىم:

— يا ئەلى، بېھىشتىن شەرابى ئەنتەھۇر ئالىپ كېلىڭ، — دېدى. بىر سائەتتە قەدەھلەر شەرابى ئەنتەھۇر ئالىپ كەلدىلەر. رەسۇل ئەلەيھىسسەلام ئايدى:

— ھۆرلىقا قوپقىل، بىزلەرگە شەراب تۇتۇپ ساقى بولغىل، — دېدىلەر. ھۆرلىقا ھەممەلەرىگە بىر كاسەدىن مەي تۇتتىلەر. ھەمراغە كەلگەندە توختاپ تۇرۇپ ئېردى، رەسۇل ئەلەيھىسسەلام ئايدى:

— ئەي ھۆرلىقا، ھەمراغە ھەم مەي تۇتقىل. ھەمراغە ھەم مەي تۇتۇپ بەردىلەر. شول سائەت ھۆرلىقانىڭ ئاغزىدىن بىر پارە ئوت چىقىپ ھەمرانىڭ سىنەسىگە بەند بولدى. ھەمرانىڭ ئاغزىدىن بىر پارە ئوت چىقىپ ھۆرلىقانىڭ سىنەسىگە بەند بولدى. ئاندىن رەسۇل ئەلەيھىسسەلام ئايدى:

— يا ئەلى، سىز ھەمراغە ۋەكىل بولۇڭ، ئەي ئۇۋەيس قىران، سىز ھۆرلىقاغە ۋەكىل بولۇڭ، يا ئۇمەر، سىز بۇ پەرزەندلىرنى بىر-بىرىگە نىكاھ قىلىڭ. بىز جەمئى مۇمىن يارانلار، سەھابىلەر بىرلە گۇۋاھ بولايلى، — دېدى. ھەزرىتى شاھىمەردان ھەمراغا ۋەكىل بولدىلەر. سۇلتان ئۇۋەيس قىران پادىشاھىم ھۆرلىقاغا ۋەكىل بولدىلەر. ھەزرىتى ئۇمەر نىكاھ قىلدىلەر. ھەزرىتى رەسۇل ئەلەيھىسسەلام جەمئى سەھابىلەر بىرلەن يارانلىرى گۇۋاھ بولدىلار. ئاندىن ھەمرا ئايدى:

— ئەي ھۆرلىقا، سېنىڭ مەنزىلىڭ قايدا، نەچچە كۈنلۈك يول تۇرۇر، — دەپ سوراپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

—سېنى كۆرۈپ كەتتى ئەقلى-خەيالىم،
قايدا بولۇر يارىم مەكانىڭ سېنىڭ،
پەرىزاد ئەھلى ئەزىز پادىشاھىم،
قايدا بولۇر يارىم مەكانىڭ سېنىڭ.

— مېنى سورىساڭ شاھرۇخ شاھنىڭ قىزىمەن،
باغنى ئىرەم بولۇر مەكانىم مېنىڭ.
ئەسلىم ئوتدۇر پەرىزادنىڭ قىزىمەن،
ئەنە شۇندا بولۇر مەكانىم مېنىڭ.

— سېنى كۆرگەن ئادەم ئەقلى لال بولۇر،
تاپالماي ھۇشنى قىيلۇ قال بولۇر،
بۇ ئارادە نەچچە كۈنلۈك يول بولۇر،
قايدا بولۇر يارىم مەكانىڭ سېنىڭ.

— ئاشىق بولساڭ كۆيۈپ-يانىپ ئۆچەرسەن،
سەبر ئەيلەسەڭ دەۋلەت ئىلكىن تۇتارسەن،
يىلدام يۇرسەڭ بەشىۋز يىلدا يېتەرسەن،
بەشىۋز يىللىق يولدۇر مەكانىم مېنىڭ.

— باشدا تەكرىم مېنىڭ جانىم ئالمادى،
شۇم ئەجەلنىڭ پەيمانەسى تولمادى.
ئانىڭ ئۈچۈن يارنى كۆرمەي بولمادى،
بەشىۋز يىللىق بولسە مەكانىڭ سېنىڭ.

— بىزنىڭ يەردە باردۇر ئالتۇن كەمەرلەر،
بىزنى ئاشىق، سىزنى مەئشۇق دېگەيلەر،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

مەن پەرىمەن مەندە مەكان نە ئىشلەر،
ھەر يەردە ھازىردۇر مەكانىم مېنىك.

— مەن سېنىك ئىشقىدا ئاغرىدىم دەردە،
راست جەۋاب ئايغىل مەكانىك نە يەردە،
سىررىڭنى دېمەسمىز ھەرگىز نامەدە،
قايدا بولۇر يارىم مەكانىك سېنىك.

— جەمالىڭنى كۆرمىسەم قاراڭغۇ جەھاندۇر،
مەئشۇقنى كۆرمىسەم ئاھۇ ئەفغاندۇر،
سۆزلەسەممەن چۆللەر ماڭا مەكاندۇر،
بەشىۋز يىللىق يېرىدۇر مەكانىم مېنىك.

— ئاتىم ھەمراھ شاھ خۇسرەۋنىك ئوغلىمەن،
سېنىك ئۈچۈن سىنەلەرىم داغلارمەن،
تا ئۆلگۈنچە بىقەرار بوپ يىغلارمەن،
بەشىۋز يىللىق يول بولسە مەكانىك سېنىك.

— ئاتىم ھۆرلىقا شاھرۇخ شاھنىك قىزى،
پەرىزاد تۇرۇرمەن تونۇساڭ مېنى،
تاپالمىساڭ مەن ئىزدەپ تاپارمەن سېنى،
ساڭا قۇربان بولسۇن بۇ جانىم مېنىك.

دەپ ئىدى، ھەمرا بىر ئاھ تارتىپ يىغلاپ:

— ئەي ھۆرلىقا، بەشىۋز يىللىق يول بولسىمۇ سېنى ئىستەپ تاپىماي چارەم يوقتۇر، — دېدى. ئاندىن ھۆرلىقانىڭ بى ئىختىيار رەھمىسى كېلىپ:

— ئەي ھەمرا، بۇ سىرنى ھېچكىمگە ئايتمىغىل. سېنىمۇ ھەم ئۆزۈم ئىستىمەسلىكىمگە چارەم يوقتۇر. يەنە قىرىق كۈن يول يۈرسەڭ مېنىك مەنزىلىمغە يېتەرسەن، — دېدى. ھەمرا ئايدى:

— ئەي ھۆرلىقا، سەن ئادەمزادمۇ يا پەرىزادمۇ؟ — دېدى. ھۆرلىقا ئايدى:

— مەن ئالدىڭدا قاچاي، سىز ئارقامدىن قوغلاپ يەتسەڭىز ئادەمزاد، بولمىسا پەرىزاددۇرمەن، — دېدى. ھۆرلىقا ھەمرانىڭ ئالدىدىن قاچتى، ھەمرا قوغلاپ يېتەلمىدى. ھۆرلىقا قەھقەھە بىرلە بىر كۈلۈپ غايىب بولدى. ھەمرا بىر ئاھ تارتىپ ئېردىلەر، ھەزرىتى رەسۇلىللاھ باشلىغ ھەمىلىرى گۈمبەز ئىچىدىن غايىب بولدىلار. ئاندىن ھەمرا ئۈيقۇدىن ئويغاندى، باقسەلەر كۆرگەن چۈشى ئىكەن. ھەمرا ئاھ تارتىپ ھۆرلىقانىڭ ئىشقىدا زار-زار يىغلاپ بۇ بەيىتنى ئوقۇدى:

قادىر ئاللاھ ئۆلەر بولدۇم بۇ يەردە،
مەن نەيلەيمەن مەندە مەكان بولماسە.
بۇ فەلەكدىن ماڭا كەلگەن قايغۇدە،
مەن نەيلەيمەن مەندە مەكان بولماسە.

تۇشۇمدە كۆرۈندى بۇ نەچۈك جايدۇر،
چېھلىتەنلەر بەرگىنى ماڭا شەرابدۇر،
بۇ ھەسرەتدە مېنىك ھالىم خەرابدۇر،
قورقادۇرمەن بەختىم قارا بولماسە.

ۋەھكى كۆڭلۈم قايدا سەن يۈرەك كامدە،
ئۈيقۇلۇقدا كۆرگەنى بولۇرمۇ ئوڭدە،
بۇ چۆللەردە ئۆلۈپ بولماي شەرمەندە،
بارالماسمەن بەلكى ئىمكان بولماسە.

ھەمرا ئاختاردىپ يۈرۈر گۈل يۈزلۈك خانىم،
ئاختارىپ باقارمەن دۇنيانىڭ باردىن،
گەۋھەرىك ئۇچۇردى سەبرى-قەرارىن،
قايدىن تاپاي بۇ چۆلدە مەكان بولماسە.

دەپ ھەمرا ئورنىدىن قوپۇپ قارالاسا، سەھەر ۋەقتى بولۇپدۇر. ھەۋادا تورغايلارنىڭ ئاۋازىنى ئىشىتىپ ھۆرلىقانى يادلانىپ يىغلادى، ئاندىن يولغا رەۋان بولدى. ئاتاسىنىڭ خىزمەتى ئۈچۈن قۇش ئىزدەپ چىققانى يادىدىن چىقىپ كېتىپتۇ. ھەمرا نەچچە پەرسەڭ يول يۈرۈپ، بىناگاھ يولدىن ئازىپ كەتتى. بارۇر يولىنى بىلەلمەي يىغلاپ تۇرۇپ ئەردى، بىر تورغاي كېلىپ باشىدا سايراپ تۇردى. ھەمرانىڭ كۆڭلى بۇزۇلۇپ ئول تورغايغا قاراپ، خۇن جىگىرىدىن ئاھ تارتىپ نېمە دەيدۇ:

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

خۇدا بىزنى ياراتتى بۇ گۈلىستان ئىچىندە،
ئۆزۈم ،غۇربەتتە قالدىم، يۈرەكىم قان ئىچىندە.
نەچۈك قىلىپ يۈرۈرمەن بۇ بەيابان ئىچىندە،
مەن يارسىنى تاپالماي قالدىم ھەيران ئىچىندە.

مەھشەر كۈنى خۇدادۇر ئاشىقلارنىڭ گۇۋاسى،
ئاشىق بولسە ھەركىشى بولماس ئانىڭ ددۋاسى،
مەجنۇن كەبى باشىمدا بۇ قۇشلارنىڭ ئۇۋاسى،
فەرھاد كەبى قالدىممەن ئاھۇ فىغان ئىچىندە.

ھاۋادىكى بوز تورغاي سايرىماسا نىم بولغاي،
غەرىب بولغان جانىمنى قىينامىسا نىم بولغاي،
سۆزلەگەلى تىلىڭ يوق، يول كۆرسەتسەڭ نىم بولغاي،
مۇندا غ قاتىغ ئازىقتىم بۇ چۆلىستان ئىچىندە.

ساقى، ئەجەل يېتىشكەچ قىلغىل ئەۋۋارە مېنى،
ئىبراھىمدەك تاشلاغىل ئىشقىدا نارغە مېنى،
تەسىمىدەك ئەيلەگىل بەلكى سەدپارە مېنى،
يەئقۇب ئوغلى يۈسۈفدەك قالدىم زىندان ئىچىندە.

ھەمرا ئوتتە تۇتاشتى، كۆيدۈرمەگەن يۈرەكىم،
بەۋەفا زالىملارغە يوقتۇر مېنىڭ كېرەكىم،
ھەمرا دەرلەر خۇددىن ئاخىرىدا تىلەكىم،
مەن يارسىنى كۆرمەيىن ئۆلسەم ئارمان ئىچىندە.

دەپ ھەمرا يىغلاپ تۇردى. ھۆرلىقا تورغاي سۆزىتىدە بولۇپ كېلىپ ئىدى. ئول تورغاي يەرگە چۈشۈپ ھەمرانىڭ ئالدىدا يورغىلاپ بىر پەرسەڭ يول باشلاپ يۈردى. ئاندىن ئوڭ تەرەپكە ئۇچۇپ غايىب بولدىلار.

ئاڭغىچە تاڭ يورۇدى. ئاندىن ھەمرا قىرىق كۈن يول يۈردى. بىر كۈنى بەياباندا كېتىپ بارۇر ئىدى، بىر ئىگىز قۇم دۆڭىگە ئۇچرادى. ئول قۇمدىن ئۆتمەكنىڭ ئىلاجى بولمىدى. ئول كۈنى ھاۋا ئىسسىغ ئىدى. ھەمرا نائىلاج قۇمغە قەدەم قويدى، بىرمۇنچە يول يۈرۈپ ئىدى، قۇمدىن سېرىلىپ تۆۋەنگە چۈشتى. بىلىغىچە يەرگە پاتتى. ئانچۇنان زور قىلدى، يەنە يىقىلدى. ئاخىر ئۆتەلمىدى. كۆڭلىدە ئايدىكىم: «مېنىڭ ئەجىلىم ئۇشبۇ يەردە ئىكەن» دەپ ھالى تەڭ بولۇپ، خۇدايىتەئالاغا سېغىنىپ بۇ مۇناجاتنى ئوقۇدى:

يەرۇ كۆكنى خەلق ئەتكەن بىرۇ بارىم،
ئەجەب سەۋدانى سالدىڭ باشىمغە مېنىڭ.
سەن كەرىمسەن ھەندە يوقتۇر ئىختىيار،
بىر پەرىزاد كىردى تۇشۇمگە مېنىڭ.

ئۆزۈڭ قۇتقارمىساڭ مەن نە قىلۇرمەن،
قارىنىم ئاچىپ بۇ يەرلەردە قالۇرمەن،
ئاچ - گۇرىسنە بۇ چۆللەردە ئۆلۇرمەن،
قارغا - بۇركۇتلەر قونار باشىمغە مېنىڭ.

قادىر ئاللاھ مەقسۇدىمغە يەتكۈرسە،
ئوشۇل يارىم كېلىپ مېنى قۇتقارسە،
فەلەك بىزنى خەتەرلەردىن ئۆتكەرسە،
گۇل يۈزلۈڭ يارىم كەلسە قاشىمغە مېنىڭ.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

يارىمنىڭ باغدىكى ئالما ـ نارمىدۇر،
يارىم مېنىڭ ئۇچۇن ئاھ ئۇرارمىدۇر،
ئامان بولسا يەنە كۆرمەك بارمىدۇر،
ھۆرلىقاجان كۆڭلۈم خۇشى يارىمدۇر مېنىڭ.

ھەمراجان دەر، ئەمدى ئۆزۈڭ فەھم ئەيلە،
ياردىن جۇدا بولدۇڭ ئەمدى ۋەھم ئەيلە،
بىر ئاسىي قۇلمەن ئىگەم رەھم ئەيلە،
كۆزۈمدىن ئاققان قانلىق ياشىمغە مېنىڭ.

دەپ يىغلاپ كۆزىنى ئاچىپ كۆردىكىم،
ئەندەك شامال كىلىپ سىنەسىگە تەگدى.
ئاندىن بىر بۇلۇت پەيدا بولۇپ، بىر سائەت
سىم ـ سىم يامغۇر ياغدى. قۇم قاتىپ يول
ئاچىلدى. ھەمرانىڭ ئالدىغە غايىبتىن بىر
دەستۇرخان پەيدا بولدى. ئاچىپ باقسە
ئىچىدە ئىككى ئارپا ئانى بار ئىكەن. خۇدا
غەم شۇكرى سەنالار قىلىپ، نانىنى يەپ
دۇئا قىلدى. دەستۇرخان غايىب بولدى.
ھەمراغە خوپ قۇۋۋەت ھاسىل بولدى. ئاندىن ھەمرا بۇ مۇناجاتىنى ئوقۇدى:

ئىلاھا، قادىرا، پەرۋەردىگارىم،
مېنىڭدەك ئاسىي قۇلغە بولسە سەرۋەر.
جەمىئى شاھلارنىڭ شاھىدۇرسەن،
غەرىب، مىسكىن يەتىملەرغە ئەيلە رەھبەر.

يېتەر غەم دەشت ئىلە سەھرا بۇ يولدا،
ئىلاھا، يولۇمنى سەن قىلغىل مۇنەۋۋەر.
مەگەر كۆڭلۈم مېنىڭ ۋەيران بولۇپدۇر،
.....ھەم ۋەيرانەلەر بولسۇن مۇزەممەر.

نە خۇشلۇق يوق ماڭا يوقتۇر نە راھەت،
ئۇممىدىم كۆپ ئىرۇر سۇلتانى ئەكبەر.
جەراھەتدۇر مېنىڭ ئەزالارىمدىن،
سالىپدۇر بىر پەرى باغرىمغە خەنجەر.

ئىنايەت ئەيلەسەڭ، سەن پادىشاھسەن،
سالۇرسەن سەن سەممىغە ئۇد ـ ئەنبەر،
ئىلاھا، پادىشاھ قادىر خۇداسەن،
ئەتا ئەيلەپ ماڭا قىل ھەۋزكەۋسەر.

ئىجابەت قىل دۇئايىمنى بىرۇ بار،
ئەگەرچە يەتمەگەي جانىمغە نەشتەر.
غەرىب ھەمرا قۇلۇڭنى ئەيلەگىل شاد،
بەھەققى ھۇرمەتى ھەم بۇبى ھاجەر.
ئىلاھا، مەن ساڭا قىلدىم تەۋەككەل،
بۇ دۇنيا ئاخىرەتلىك ھاجەتىم بەر.

ئەلقىسسە، ھەمرا زار ـ زار يىغلاپ كۆزىنى ئاچتى ۋە يەنە قوپۇپ قۇمغە قەدەم قويدى. خوپ يول يۈرۈپ قۇمنىڭ ئۇزە-سىگە چىقىپ ئىدى، شامال كىلىپ ھەمرا-نىڭ ئالدىنى توسۇپ:

ـــ ئەي ھەمرا، نە يەرگە بارۇرسەن؟ ـــ
دېدى. ھەمرا ئايدى:

ـــ يارىمنىڭ چەھار باغىغە بارۇرمەن.
شامال ئايدى:

ـــ سەندىن مەن ئىلگىرى بارۇرمەن.
ھەمرا:

ـــ سەن مەندىن ئىلگىرى بارساڭ مەندىن يارىمغە سالام دېگىل، ـــ دەپ بادى سەبادىن پەيام ئىبەرىپ نەمە دەيدۇ:

بادى سەبا فەيامىمنى،
ھۆرلىقا يارىمغە يەتكۈر.
مېنىڭ ئەرزى سەلامىمنى،
كۆزى مەستانەگە يەتكۈر.

بولاي مەن ئول شاھغە نەۋكەر،
داخىل ئولسام قانىم تۆكەر،
سۆزى شىرىن، لەبى شەكەر،
غۇنچە خەندانىمغە يەتكۈر.

مەرد بولۇپ قويغىل ئۆزۈڭنى،
غەم سارغارتۇر گۈل يۈزۈڭنى،
تەگرىم ئۇچۇن بۇ سۆزۈمنى،
كىنىماي بارىپ يارغە يەتكۈر.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توري

هەمراجان دەرلەر ئاتسمنى،
ئاشكار ئەيلەسەم دادىمنى.
مېنىڭ بۇ ئەزرى هالىمنى،
كۆزى مەستانىمگە يەتكۈر.

دەپ بادى سەبادىن پەيام ئىبەردى. ئەل-قىسسە، هەمرا بىر كام قىرىق كۈن يول يۈرۈپ بىر تاغنىڭ داۋانىغە يەتتى. ئول تاغقە قەدەم قويدى.

بادى سەبا چەرخ ئۇرۇپ بىر سائەتە تە شەهرى شەبىستانغە بارىپ، هۆرلىقانىڭ ئالدىغە كىرىپ:

ـ ئەي هۆرلىقا، هەمرا يارىڭىز كېلەدۇر. مەندىن سىزگە دۇئايى سەلام ئىبەردى، ـ دېدى.

هۆرلىقا بۇ خەۋەرنى ئىشتىپ، غەرب هەمراهىنىڭ هەققىدە تەبەق ـ تەبەق ئالتۇنلارنى نىسار قىلدى. ئاندىن گۈلى رەنا ئاتلىق بىر پەرىزاتنى بۇيرۇپ:

ـ سەن بىر جانۋار سۈرەتىدە بولۇپ يارىم هەمرانى مۇندا ئالىپ كەلگىل، ـ دېدى ۋە بۇ بەيتنى ئوقۇدى:

ئاقىل بولساڭ بىلۇرسەن مېنىڭ هالىمنى،
ئالتۇن ـ كۈمۈش بەرەيىن كەلتۇر يارىمنى.
ئەي گۈلى رەنا ئالۇرسەن ئالتۇن ئۈزۈكنى،
بىللامۇ هەم بەرەيىن كەلتۇر يارىمنى.
هەر نە دېسەڭ بەرەيىن ئەي گۈلى رەنا،
ئالتۇن تەخت بەرەيىن كەلتۇر يارىمنى.
هۆرلىقاخان نە قىلسۇن هەمرا بولماسا،
جاندىن جانان بەرەيىن كەلتۇر يارىمنى.

دەپ هۆرلىقا گۈلى رەنا پەرىنى ئىبەردى. ئۈزى پەرىلەر بىلە شىكارغە كەتتى. گۈلى رەنا پەرى هۇد ـ هۇد سۈرەتىدە بولۇپ كېتىپ بارۇر ئىبردى. دىۋە كە بۇد ئاتلىق بىر دىۋە ئول گۈلى رەنا غە ئۈچ يىلدىن بېرى ئاشىق ئىدى. ئول دىۋە يولدا ئۇچراپ ۋەقتىنى غەنىمەت بىلىپ بىر قۇش سۈرەتىدە بولۇپ كېلىپ گۈلى رەنا پەرىنى ئالىپ قاچتى. زۇلمات تەرەپ كە ئالىپ باردى. ئول دىۋە مۇسۇلمان ئىبردى، پەرىنى ئۆز نىكاهىغە ئالدى.

ئەلقىسسە، هەمرا ئاخىرى هېلىقى قۇشنىڭ تۆپىسىگە چىقىپ كۆردىكى، بىر سەبزەزار مۇرغىزارلىقتا چەهار باغ كۆرۈنىدى. هەمرا خۇدايىتەلاغا شۈكرى ـ سەنالار قىلىپ ئايدىكى:

شۈكرى لىللاه چەهار باغ كۆرۈندى،
هۆرلىقا يارىمنىڭ جايى كۆرۈندى.
يارىم ئۇچۇن مېنىڭ باغرىم يارىلدى،
شۈكرى لىللاه چەهار باغ كۆرۈندى.

هېچكىم يار دەردىدە مەندەك بولماسۇن،
ئىشق ئوتىدا كۆيۈپ ۋەيران بولماسۇن،
دەردۇ ئالەم دەستىدىن هەيران بولماسۇن،
شۈكرى لىللاه چەهار باغ كۆرۈندى.

قارىسام كۆرۈندى بىر باغى ئەيۋان،
ئانى كۆرۈپ ئەيلەدىم مەن ئاهۇ ئەفغان.
هۆرلىقا يارىم ئۇچۇن بولدى باغرىم قان،
شۈكرى لىللاه چەهار باغ كۆرۈندى.

(داۋامى كېيىنكى سانىدا)

